

4/62

M S T. (I)

4-I.

BIBLIOTHEEK K.M.A.
Postbus 90.154
4800 RG BREDA

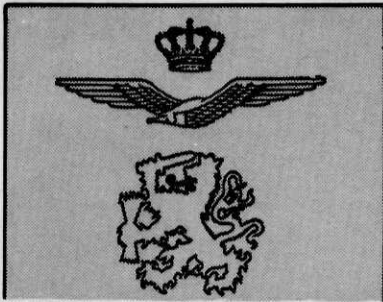
militaire spectator

WAARIN OPGENOMEN
DE OFFICIËLE
MEDEDELINGEN VAN
DE KONINKLIJKE
LANDMACHT EN DE
KONINKLIJKE
LUCHTMACHT

DEFENSIE EN DE MEDIA

**M S
150**

VOORDRACHTEN EN DISCUSSIE, GEHOUDEN
OP DE THEMADAG — 29 JANUARI 1982

militaire spectator

MAANDBLAD

waarin opgenomen de officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en de Koninklijke luchtmacht

UITGAVE:

Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap

Secretaris:

Denijsstraat 135, 2551 HJ Den Haag

Ledenadministratie:

K. Doormanlaan 274,
2283 BB Rijswijk

HOOFDREDACTEUR:

W. Walthuis

brigade-generaal der infanterie b.d.

ADJ.-HOOFDREDACTEUR:

H. A. Baaij

commodore van de Koninklijke luchtmacht

REDACTEUREN:

R. B. J. Bongers

majoor der cavalerie

Ir. G. M. van der Laan

kolonel van de technische staf

W. C. Louwerse

kolonel van de Koninklijke luchtmacht

drs. J. W. M. Schulten

luitenant-kolonel van de verbindingdienst

CORRESPONDENTIE:

Grote Marktstraat 40, 2511 BJ
Den Haag. Tel. (070) 72 13 68

ABONNEMENTEN:

f 30,-, buitenland f 40,- per jaar.
Losse nummers f 2,75

ADVERTENTIES:

Info-pers, Dubloen 56, 3641 ND
Mijdrecht, tel. (02979) 44 21
Contractprijzen op aanvraag

NADRUK VERBODEN

- 142 Officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en de Koninklijke luchtmacht
-
- 143 Apotheose
-
- 145 Openingswoord, door J. P. Verheijen, brigade-generaal der infanterie
-
- 149 Uitreiking van de Militaire Spectator legpenning
-
- 152 Het bondgenootschap en de media, door dr. S. I. P. van Campen, directeur kabinet van de secretaris-generaal van de NAVO
-
- 156 Contouren van defensievoorlichting, door J. Querens, plv. directeur voorlichting ministerie van defensie
-
- 159 Defensie en de schrijvende pers, door J. M. Bik, commentator NRC/Handelsblad
-
- 163 Defensie en de audiovisuele media, door drs. J. S. J. Hillen, NOS-journaal
-
- 167 De Militaire Spectator, door W. Walthuis, brigade-generaal der infanterie b.d., hoofdredacteur
-
- 170 Discussie
-
- 184 Slotwoord, door J. P. Verheijen, brigade-generaal der infanterie
-
- 186 Vakpers: Westerse veiligheidsbelangen?
-
- 187 Boeken

**KONINKLIJKE VERENIGING
TER BEOEFENING VAN DE KRIJGSWETENSCHAP**

Bijeenkomst 3 mei 1982

Zie de aankondiging op blz. 155 in dit nummer

OFFICIELE MEDEDELINGEN

KONINKLIJKE LANDMACHT - KONINKLIJKE LUCHTMACHT

Uit de landmacht- en luchtmachtorders

LaO 71011(51.15/89)/LuO 71508 (51.15/85). Regeling vakantieverlof dienstplichtigen landmacht/luchtmacht (herdruk, november 1981).

LaO 75017(51.2/109). Nadere voorzieningen terzake van de bevoegdheid de werkelijke dienst van dienstplichtigen te verlengen (herdruk, november 1981).

LuO 79505(23.3/9). Overzicht vredesorganisatie van de KLu (herdruk, oktober 1981).

LaO 81006(55.15/17)/LuO 81506 (55.15/17). Regeling uitkering t.b.v. werkloze schoolverlaters uit gezinnen van defensiewerknemers in het buitenland (herdruk, oktober 1981).

LaO 81016(55.3/213)/LuO 81517 (55.3/213). Regeling belastingvrije verkopen winkels BRD.

LaO 81017(53/67)/LuO 81518 (53/66). Inhuldigingsmedaille 1980.

LaO 81018(53/68)/LuO 81519 (53/67). Medaille bezoek aan de Nederlandse Antillen 1980.

LaO 81019(91.1/37)/LuO 81520 (91.1/27). Omschrijving van het model van vaandels en standaarden.

LaO 81020(53/69)/LuO 81521 (53/68). Verzetshedenkingskruis.

LaO 81021(55.6/16)/LuO 81522 (55.6/15). Regeling faciliteiten voor Joodse, Moslim- en Hindoe-militairen.

LaO 70023(55.5/74)/LuO 70515 (55.5/71). Toepassing Ziekenfondswet (militairen) (herdruk, januari 1982).

LaO 77008(23.1/78). Adviescommissie-I bij de KL (herdruk, januari 1982).

LaO 81022(23.1/92). Sportcommissie KL.

LaO 82001(51.2/112e)/LuO 82501 (51.2/86e). Vijfde wijziging districtsbeschikking 1977.

LuO 81523(78/50u). Commissie hogere technische vorming KLu.

Lamed 020-81(91.9/46)/Lumed 516-81(91.9/37). Naamswijziging Depot voor Discipline.

Lamed 024-81(53/70)/Lumed 518-81(53/69). Onderscheidingsteken voor langdurige dienst als officier.

Lamed 025-81(81/42a). Aanteke-

ning in het militair paspoort omtrent de kennis die een militair chauffeur heeft van militaire voertuigen behorende tot de categorie waarvoor het militair rijbewijs F is vereist.

Lamed 010-72(02/33)/Lumed 513-72(02/33). Aanwijzing tot straffen bevoegde commandanten (herdruk, januari 1982).

Lamed 027-81(83.4/10) / Lumed 519-81(83.4/10). Vervoer over de Westerschelde.

Lamed 029-81(53/71). Beoordeling van militairen bij dienstverlating i.v.m. leeftijdsontslag.

Lamed 001-82(78/397j). Cursus voortgezette militaire vorming aan de HKS.

Lumed 515-81(51.1/71). Wijziging RMAKL/KLu (vakantieverlofdagen).

Lumed 517-81(23.1/77d). Commissie studie automatisering en mechanisering van de bestuurlijke informatieverwerking van beroepsofficieren KLu.

Lacirc 001-81 op VS 2-1100(21.15/1). Regeling betreffende het tot stand komen, het wijzigen en het vervallen verklaren van formulieren in gebruik bij de KLu.

De aandacht wordt erop gevestigd, dat officieren, die maandelijks van Rijksweg de „Militaire Spectator” ontvangen, bij wijziging van hun adres, dit dienen bekend te maken aan de administratie van de eenheid waarbij zij in onderhoud zijn.

Apotheose

MS Zoals bij het bezien van de omslag reeds aanstonds mocht worden verondersteld, blijkt de inhoud van dit nummer gewijd aan de feestelijke herdenking van het honderdvijftigjarige bestaan van de Militaire Spectator die op 29 januari jongstleden heeft plaatsgevonden in Den Haag. Dat daarop thans nog eenmaal wordt teruggekomen, is te danken aan drie redenen. De eerste daarvan is dat de redactie het niet behoorlijk achtte het verslag van die viering te onthouden aan het gros der lezers, die immers niet allen in de gelegenheid zijn geweest persoonlijk aanwezig te zijn: sommigen schikte het tijdstip niet, voor anderen was de afstand bezwaarlijk, en velen waren ook niet erin geslaagd een van de schaarse introductieplaatsen te bemachtigen die voor niet-leden van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap beschikbaar bleven nadat er genoegzaam was gereserveerd ten behoeve van de officiële genodigden en de eigen leden die al evenzeer van een verheugende animo hadden doen blijken. De tweede reden is dat het in feite onverteerbaar zou zijn als de Militaire Spectator zijn eigen jubileumviering zou willen verzwijgen terwijl andere bladen daarover wél berichtten; het enige, doch niet vermijdbare, verschil zou slechts mogen zijn dat het verslag niet eerder kon worden gepubliceerd dan in het nu voorliggende nummer, doordat een maandblad als het onze zijn kopij ter zetterij dient te hebben uiterlijk een maand voor de verschijningsdatum, zodat helaas ook het maartnummer niet in aanmerking kon komen. De derde reden ten slotte is dat de redactie bij het doorbladeren van de oude jaargangen had moeten vaststellen dat van vroegere jubilea niet meer kon worden nagegaan hoe de viering destijds precies was verlopen: editoriaalen, artikelen en beschouwingen gaven daar-

over geen uitsluitsel, en derhalve werd het juist geacht althans van de herdenking van het honderdvijftigjarige bestaan een volledig verslag vast te leggen voor latere generaties lezers. Bijgevolg bevatten de volgende bladzijden een uitgebreid relaas van de apotheose van anderhalve eeuw, die zich heeft afgespeeld op 29 januari 1982. Het programma voor die dag, dat als convocatie voor de bijeenkomst was gepubliceerd in het januarinumnummer, is gemakshalve nogmaals, zij het in verkorte vorm, herhaald aan het einde van dit editoriaal, waar het tevens dient als overgang naar het verslag van de feestelijke herdenking. De opmerkelijke lezer zal kunnen constateren dat er een klein verschil bestaat tussen het oorspronkelijke en het gerealiseerde programma: de directeur Voorlichting van het ministerie van defensie, die zijn medewerking reeds meer dan een half jaar eerder had toegezegd, liet namelijk binnen twee etmalen voor aanvang van de bijeenkomst (!) door een van zijn medewerkers telefonisch mededelen dat zijn aanwezigheid elders werd vereist. Dat zijn vervanger zich voortreffelijk van de overgenomen taak kweet, neemt overigens niet weg dat afzeggen op een zó korte termijn naar dezerzijds overtuiging mag worden geacht strijdig te zijn met de goede vormen en terecht deed dan ook de voorzitter, die evenmin een schriftelijke spijtbetuiging mocht ontvangen, in zijn openingstoespraak van enige ontstemming terzake blijken. Aannemende dat een ingrijpen van de minister diens directeur Voorlichting heeft genoopt naar elders te vertrekken onder terzijdestelling van een eerder gemaakte afspraak, mag toch wel worden opgemerkt dat het anderhalve-eeu-feest van de Militaire Spectator klaarblijkelijk door de politieke leiding van Defensie vrij laag op de prioriteitenlijst moet zijn geplaatst: immers, met bevreemding hebben velen, zowel binnen als buiten de defensieorganisatie, geconstateerd dat noch de minister zelf, noch diens staatssecretarissen acte de présence hebben willen geven op een bijeenkomst die toch door tal van militaire autoriteiten wel degelijk belangrijk werd geacht, en waarvoor ook van buiten de krijgsmacht veel interesse bestond.

Rest ten slotte nog de tentoonstelling „150 jaar Militaire Spectator”, die in de loop van de mid-

dag op de jubileumdag officieel werd geopend in de Frederikkazerne in Den Haag. Gedurende twee weken na de opening (zie de foto's op blz. 184/185) werd de summiere expositie door vele belangstellenden bezichtigd. De secretaris-generaal van het ministerie van defensie betoonde zich zo ingenomen met de tentoonstelling dat hij zich persoonlijk inzette om haar ook op een aantal andere plaatsen in de defensieorganisatie te doen inrichten, hoewel de jaargenda van het Bureau Tentoonstellingen – welks medewerkers bij dezen de welverdiende pluim krijgen aangeboden voor hun hogelijk gewaardeerde prestaties bij het voorbereiden en inrichten van de expositie – eigenlijk geen enkele ruimte meer

bood voor een niet tevoren gepland schema van elders alsnog ten toon te stellen zaken.

Volledigheidshalve zij nog daaraan toegevoegd dat de bovenvermelde tentoonstelling inmiddels al te bezichtigen is geweest in het gebouw van de Luchtmachtstaf in Den Haag, en ten tijde van het verschijnen van dit nummer zal zijn opgesteld in de Koninklijke Militaire Academie in Breda – tot en met 7 april; ten slotte zal zij nog deel uitmaken van het geheel dat wordt geëxposeerd op de Militaire-luchtvaarttentoonstelling te Soesterberg, en wel van 8 tot 16 april a.s. Wie zich haast, kan ook daar desgewenst dus nog een kijkje nemen, het is ontgezeneglijk wel de moeite waard!

HONDERDVIJFTIG JAAR MILITAIRE SPECTATOR

29 januari 1982

in het Nederlands Congresgebouw te Den Haag

THEMADAG

Defensie en de media

Inleidingen:

- *Het bondgenootschap en de media*, door dr. S. I. P. van Campen, dir. kabinet van de secretaris-generaal van de NAVO
- *Contouren van defensievoorlichting*, door J. Querens, plv. dir. voorlichting van het ministerie van defensie
- *Defensie en de schrijvende pers*, door J. M. Bik, NRC/Handelsblad
- *Defensie en de audiovisuele media*, door drs. J. S. J. Hillen, NOS-journaal
- *De Militaire Spectator*, door W. Walthuis, bgen inf b.d., hoofdredacteur
- Forumdiscussie, onder leiding van H. J. Neuman, NIVV
- Officiële opening van de tentoonstelling „150 jaar Militaire Spectator” in de hal van de Kantorenflat, Frederikkazerne, Van der Burchlaan 31, Den Haag

MS
150

Openingswoord

De feestelijke viering van het honderdvijftigjarig bestaan van de Militaire Spectator werd ingeluid door de voorzitter van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap, brigade-generaal der infanterie J. P. Verheijen, die de talrijke autoriteiten en overige aanwezigen begroette met het volgende welkomstwoord.

Mijnheer de Secretaris-Generaal, Admiraal, Generaals, dames en heren.

Als voorzitter van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap doet het mij veel genoegen u allen op deze bijzondere dag te kunnen welkom heten. Het is erg verheugend dat wij zoveel civiele en militaire autoriteiten onder onze gasten tellen. Het betreft hier niet alleen de belangrijkste commandanten van de drie krijgsmachtdelen en de Koninklijke marcheaussee, doch ook leden van de Legerraad en ambtelijke topfunctionarissen van defensie, alsmede hoogwaardigheidsbekleders uit andere sectoren, zoals de directeur Radio en Televisie van het ministerie van CRM.

Wij zijn erg blij met uw aanwezigheid, omdat u daarmee het belang van dit jubileum en de betekenis van de Militaire Spectator onderstreept.

Een bijzonder woord van welkom richt ik tot de secretaris-generaal drs. Peijnenburg, de inspecteur-generaal van de krijgsmacht luitenant-generaal De Geus, de BDZ vice-admiraal Van Beek en de BLS luitenant-generaal Roos. Uw

Te midden van het bestuur van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap verheugde de voorzitter, bgen inf J. P. Verheijen, zich over de grote belangstelling voor de officiële viering van het honderdvijftigjarige bestaan van de Militaire Spectator op 29 januari 1982 in het Nederlands Congresgebouw te Den Haag; rechts op de achtergrond een der ereleden, genmaj b.d. J. J. de Wolf

belangstelling voor onze vereniging en voor de Militaire Spectator stellen wij op hoge prijs.

Wij prijzen ons gelukkig dat van de ereleden van onze vereniging in ons midden is generaal-majoor b.d. De Wolf. Generaal, ook u hartelijk welkom.

Ten slotte een speciaal woord van welkom voor de inleiders van vandaag, de heren Bik, Van Campen, Hillen, Querens en Neuman. Ik kom straks nog te spreken over het thema van vandaag.

Het heuglijke van deze 29ste januari 1982 is, dat vandaag precies honderdvijftig jaar geleden het eerste nummer van de eerste jaargang van de Militaire Spectator verscheen. Opmerkelijke bijzonderheid daarbij was dat de verschijningsdatum op een zondag viel!

Het jaar 1832 is militair-publicistisch gezien zonder meer al een markant jaar; immers, in dat jaar verscheen ook de eerste editie van von Clausewitz' standaardwerk „Vom Kriege”.

De Militaire Spectator is opgericht door de eerste luitenant van de rijdende artillerie J. C. van Rijnveld. Als titels van deze eerste hoofdredac-

teur vermeldt het eerste nummer: doctor in de natuurlijke wijsbegeerte, ridder der Militaire Willemsorde vierde klasse en lid van het provinciaal Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen. Deze veelzijdige beroepsofficier heeft zestien jaar lang met veel toewijding het hoofdredacteurschap vervuld.

De viering van een jubileum is doorgaans een moment om terug te zien en het verleden te overpeinzen. Nu is anderhalve eeuw een lange tijd om terug te blikken, zodat het niet eenvoudig is in enkele woorden de belangrijkste aspecten aan te duiden van een dergelijke periode. Voor een militair is daarbij extra voorzichtigheid geboden omdat het verwijt dat hij zich te veel op het verleden richt velen van u niet onbekend in de oren zal klinken. Ik doel hier met name op de vooral in het verleden veel gehoorde beschuldiging, dat generaals de volgende oorlog voorbereiden op basis van de vorige.

De vraag, waarvoor het verleden eigenlijk goed is, wordt nogal verschillend beantwoord. Het treffendst heeft naar mijn mening de historicus Huizinga het antwoord verwoord. Hij begint zijn befaamde boek „Herfstij der Middeleeuwen” met de zin: „Het is meestal de oor-

sprong van het nieuwe wat onze geest in het verleden zoekt”.

Met die uitspraak in gedachten heb ik oude jaargangen van de Militaire Spectator doorgenomen. Bij het doorbladeren wordt men menigmaal verrast door artikelen en uitspraken die bij wijze van spreken van vandaag zouden kunnen zijn. En dat betreft pennevruchten uit zowel deze als de vorige eeuw. Wie zou verwachten dat een opmerking als – en ik citeer – „Wij leven in een uiterst merkwaardige tijd, dagelijks rijzen nieuwe strijdvragen, openen zich andere gezichtspunten van wier mogelijk ontstaan zij, die ons opvoedden dikwijls geen vermoeden konden hebben” uit 1896 stamt? Wij, die tegen de negentiende eeuw aankijken als een betrekkelijk rustige periode, waarin Europa het wereldbeeld bepaalde? De wereld anno 1982 ziet er inderdaad geheel anders uit. En die verandering bespeurt men bij het doornemen van oude nummers of misschien moet ik zeggen „ondergaat men”; want het is alsof men de polsslagen van de tijd voelt.

Al achterom kijkende ben ik tot de slotsom gekomen dat in het jubileumnummer van de Militaire Spectator niet alleen terecht aandacht wordt geschonken aan het verleden doch ook,

De zaal was goed gevuld toen de voorzitter de vele militaire en civiele autoriteiten verwelkomde in zijn openingswoord. De inleiders – van links naar rechts de heer Querens, bgen inf b.d. Walthuis, dr. Van Campen, de heer Bik en drs. Hillen – zaten reeds in de startblokken . . .

... maar de voorzitter had een goed geheim gehouden verrassing in petto, en wel de instelling van de Militaire Spectator legpenning

naar ik meen, in voldoende mate. Daarenboven heeft de redactie een overzicht uit 150 jaargangen samengesteld dat met ingang van heden is tentoongesteld in de hal van de kantorenflat in de Frederikkazerne. Met deze tentoonstelling beoogt de redactie een wat groter publiek de gelegenheid te bieden kennis te nemen van het verleden van de Militaire Spectator. Met het jubileumnummer en met deze tentoonstelling heeft de redactie het mij voor de terugblik wel erg eenvoudig gemaakt.

Er is behalve 29 januari 1832 slechts één datum die ik ook wil memoreren en wel 1 januari 1972. Op die dag namelijk werd de Militaire Spectator uitgave van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap, en daarop zijn wij als vereniging trots.

De Militaire Spectator heeft gedurende die lange reeks van jaren steeds op eigentijdse wijze inhoud gegeven aan zijn doelstelling „zijne waarnemingen en opmerkingen tot nut van het leger, en daardoor ten dienste des Vaderlands te doen strekken”. Als voorzitter van de Koninklijke Vereniging wil ik dan ook graag hulde brengen aan de eigenlijke jubilaris van vandaag, de hoofdredacteur en zijn redactie. Onze gelukwens betreft niet alleen de huidige redactieleden doch ook de vele voorgangers, waarvan hier aanwezig zijn de oud-hoofdredacteurs luitenant-generaal b.d. Heslinga en brigade-generaal b.d. Touber. Wij zijn erg blij u beiden in ons midden te hebben, omdat ook uw inzet heeft bijgedragen tot wat de Militaire Spectator nog steeds is: een niet meer weg te denken maandblad in onze krijgsmacht.

Alvorens onze aandacht te richten op het leid-

motief van vandaag, meen ik dat het goed is ook een enkel woord te wijden aan de toekomst van de Militaire Spectator. Een vooruitblik, hoe moeilijk ook, mag mijns inziens bij dit jubileum evenmin ontbreken.

De Militaire Spectator is opgericht door subalterne officieren en wordt thans voornamelijk in stand gehouden door hoofdofficieren. Daarbij denk ik niet alleen aan de samenstelling van de redactie maar ook aan de vele scribenten. Ik verwacht dat het de vitaliteit van de Militaire Spectator ten goede zal komen, wanneer de subalterne officier zich weer eens wat meer manifesteert in ons maandblad. Ik ben zelfs geneigd te zeggen dat hij zijn plaats óók in zijn periodiek moet opeisen.

Op de commandanten die direct betrokken zijn bij de opleiding en verdere vorming van jongeren doe ik gaarne een beroep het publiceren in het algemeen, en in de Militaire Spectator in het bijzonder, te stimuleren. Tot de militaire opleidingsautoriteiten die hier aanwezig zijn – en ik noem de IOZ, C-COKL, Gouverneur KMA, Directeur HKS, Directeur MSS en Directeur LSS – zou ik in het bijzonder willen zeggen, dat pennevruchten als scripties en dergelijke vaak de moeite waard zijn in ruimere kring te worden gelezen.

Schouwende naar de toekomst van de Militaire Spectator als periodiek dat door onze vereniging wordt uitgegeven, vraag ik mij af of de Militaire Spectator niet moet uitgroeien tot een volledig interservicetijdschrift. Ik denk dat samengaan en samenbundeling een nieuwe impuls zullen betekenen die de aantrekkelijkheid van ons maandblad alleen maar kan vergroten.

Al vooruit blikkende gaat het evenwel vóór alles

om het in stand houden van een kwalitatief hoogstaand tijdschrift, dat in ruime kring wordt gelezen. En daarvoor vragen wij uw aller medewerking. Immers, een goede redactie alleen is niet toereikend. Evenmin is het voldoende dat de Militaire Spectator met aandacht wordt gelezen en bestudeerd. Uiteindelijk zijn auteurs nodig om het voortbestaan te garanderen. Ons verzoek tot medewerking richt zich dan ook tot het gehele officierscorps. Ik hoop en verwacht dat deze oproep zal worden verstaan en, evenals in de afgelopen anderhalve eeuw het geval is geweest, zal worden gehonoreerd.

Om het schrijven te stimuleren alsmede om het honderdvijftigjarige bestaan van de Militaire Spectator luister bij te zetten, heeft het Bestuur van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap besloten een MILITAIRE SPECTATOR LEGPENNING in te stellen, welke in beginsel jaarlijks zal worden toegekend.

Wij prijzen ons gelukkig dat de Militaire Spectator legpenning zal worden ingewijd door iemand, die van zeer nabij de wedergeboorte van de Militaire Spectator na de Tweede Wereldoorlog heeft meegemaakt en sedertdien dit tijdschrift op de voet heeft gevolgd. Mijnheer Peijnenburg, ik verzoek u mijn plaats in te nemen om tot uitreiking van de legpenning over te gaan.

MS
150

Het bestuur van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap had tevoren geen enkele ruchtbaarheid gegeven aan zijn voornemen deze onderscheiding in te stellen en te doen uitreiken op de jubileumdag. Het lag wel voor de hand dat de eerste uitreiking bij voorkeur zou moeten geschieden door een hoge autoriteit uit de defensieorganisatie, mede om de verbondenheid van de Koninklijke Vereniging en haar periodiek met die organisatie eens te meer te beklemtonen. Aangezien zowel de minister als de beide staatssecretarissen hadden laten weten dat zij de feestelijke bijeenkomst niet zouden bijwonen, sprak het vanzelf dat de wel aanwezige secretaris-generaal de honneurs waarnam, ook al omdat er in heel de ambtelijke organisatie van de defensie bezwaarlijk iemand zou kunnen worden gevonden die zozeer heeft meegeleefd met het wel en wee van de Militaire Spectator. Hij kweet zich op de hem eigen beminnelijke wijze van deze taak met de volgende toespraak.

Maandelijks wordt de Militaire Spectator toegezonden aan alle leden van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap.

Ten einde de toezending aan thans nog actief dienende officieren van Land- en Luchtmacht, tevens lid van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap, ook na hun dienstverlating zeker te stellen, wordt belanghebbenden verzocht de ledenadministratie van de Koninklijke Vereniging (Karel Doormanlaan 274, 2283 BB Rijswijk) in voorkomend geval ter zake in te lichten.

Uitreiking van de Militaire Spectator legpenning

Mijnheer de voorzitter, dames en heren.

Alvorens aan uw verzoek te voldoen, wil ik eerst namens de minister en de staatssecretarissen van defensie de hartelijke gelukwensen overbrengen met het honderdvijftigjarige bestaan van de Militaire Spectator. Zij hebben mij uitdrukkelijk gevraagd dat te doen, en ik voldoe daaraan met zeer veel genoegen.

Aan uw verzoek, mijnheer de voorzitter, met enkele woorden de zojuist door u genoemde Militaire Spectator legpenning in te wijden, voldoe ik gaarne. Ik acht het instellen van deze legpenning niet alleen een goede gedachte, maar ook een zeer toepasselijke manier om het jubileum dat wij vandaag vieren, te markeren. Door dit anderhalve-eeuwfeest als startpunt te nemen, zal 29 januari 1982 in de toekomst hopelijk nog vele malen worden gememoreerd.

De legpenning is ingesteld met als doelstelling het positieve denken en schrijven over Defensie te stimuleren. En met positief bedoel ik natuurlijk niét kritiekloos. De legpenning wordt toegekend door het bestuur van de Koninklijke Vereniging, dat zich daarvoor laat bijstaan door een beoordelingscommissie bestaande uit civiele en militaire deskundigen. Om de commissie behulpzaam te zijn bij haar eerste werkzaamheden heeft het bestuur de commissie verzocht zich vooral te richten op scribenten die het afgelopen decennium opvallende publikaties op defensiegebied het licht hebben doen zien. Daarbij moest de beoordelingscommissie zich niet beperken tot de militaire vakliteratuur, doch de gehele Nederlandse pers in haar beschouwingen betrekken, omdat het niet alleen gaat om het publiceren van wetenschappelijke artikelen voor een kleine kring van deskundigen maar ook om het bereiken van een zo ruim mogelijke lezerskring.

Nu verschijnen in de Nederlandstalige pers helaas niet heel veel diepgaande beschouwingen over defensievraagstukken, en een stimulans is dus zeker op zijn plaats, maar er is toch ongetwijfeld een aantal analyses op dat gebied gepubliceerd die terecht ruime aandacht hebben getrokken.

De legpenning is uitgevoerd in zilverkleurig metaal, met aan de ene zijde een symbool van de krijgswetenschap en aan de andere kant de naam van degene aan wie de legpenning wordt toegekend, met de mutatie. Als symbool van de krijgswetenschap is aangebracht de Citadel van Antwerpen zoals die was ten tijde van de oprichting van de Militaire Spectator; zij symboliseert het defensieve element. Het geheven zwaard duidt op het offensieve element, en het geheel wordt gedekt door de Koninklijke kroon. Tot de uitreiking van die legpenning wil ik thans overgaan.

Degenen die artikelen over de defensieproblematiek en de politieke achtergronden daarvan gedurende een reeks van jaren in de Nederlandse pers hebben gevolgd, zal het niet verwonderen dat het bestuur van de Koninklijke Vereniging en de beoordelingscommissie van mening zijn dat de heer J. M. Bik, commentator van de Nieuwe Rotterdamse Courant/Algemeen Handelsblad, op de eerste plaats in aanmerking komt om met deze legpenning te worden onderscheiden. Ik wil thans graag de mutatie voorlezen en daarna aan de heer Bik, van wie ik hoop dat hij de legpenning wil aanvaarden, deze legpenning overhandigen. De mutatie luidt als volgt:

De Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap kent de door haar

ter gelegenheid van de viering van het honderdvijftigjarige bestaan van de Militaire Spectator op 29 januari 1982 ingestelde

MILITAIRE SPECTATOR LEGPENNING

toe aan

J. M. BIK

ter erkenning van

„de loffelijke wijze waarop hij in een reeks van jaren zijn journalistieke kwaliteiten heeft gebruikt om zijn lezers te brengen tot een verantwoord inzicht in de vele en ingewikkelde vraagstukken van en rond de Nederlandse defensie in bondgenootschappelijk verband, daarbij ten volle rekening houdende met de ingrijpende veranderingen die zich voltrekken in de samenleving waarin de Nederlandse krijgsmacht haar wortels vindt.

De waardering voor zijn werk wordt nog versterkt wanneer wordt bedacht dat eisen van actualiteit, zoals die worden gesteld aan de dagbladjournalistiek, zowel ten aanzien van de te behandelen onderwerpen als ten aanzien van de daarvoor beschikbare tijd zekere beperkingen opleggen”.

Als eerste mocht de heer Bik, commentator van NRC/Handelsblad, de hem toegekende Militaire Spectator legpenning uit handen van de secretaris-generaal van het ministerie van defensie, drs. G. H. J. M. Peijnenburg, in ontvangst nemen

Nadat de heer Bik de legpenning had aanvaard en de gelukwensen van de secretaris-generaal in ontvangst had genomen, vervolgde laatstgenoemde:

Het bestuur van de Koninklijke Vereniging heeft zich beraden of het voor de eerste maal beperkt moest blijven tot één legpenning. Het resultaat van deze beraadslagingen was, dat het bestuur de Militaire Spectator zelf vandaag eveneens in de schijnwerpers wil zetten, en met name de hoofdredacteur, de heer Walthuis. Ik lees ook weer eerst de mutatie voor:

De Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap kent de door haar ter gelegenheid van de viering van het honderdvijftigjarige bestaan van de Militaire Spectator op 29 januari 1982 ingestelde

MILITAIRE SPECTATOR LEGPENNING

toe aan

W. WALTHUIS

ter erkenning van

„de prijzenswaardige wijze waarop hij als hoofdredacteur gedurende een decennium van ingrijpende veranderingen in de krijgsmacht gestalte heeft gegeven aan de Militaire Spectator als medium, waarin die ontwikkelingen zijn begeleid, verklaard, toegelicht en van kritische kanttekeningen voorzien. Zijn puriteinse beheersing van het Nederlands alsmede zijn toewijding en publicistische kwaliteiten hebben er borg voor gestaan dat de artikelen zowel taalkundig als qua opmaak aan zeer hoge normen voldoen. Vooral door zijn editoriaal, waarvoor alom waardering bestaat, heeft hij tien jaren lang het gezicht van de Militaire Spectator bepaald. Zijn onafhankelijke stellingname, zijn scherpe penvoering, zijn morele moed, zijn gevoel voor stijl en traditie alsmede zijn inzicht in de les die het verleden ons voorhoudt, typeren zijn bekwaamheid als hoofdredacteur”.

De aldus, tot zijn grote verrassing, onderscheiden hoofdredacteur aanvaardde eveneens de legpenning en de gelukwensen, waarna de voorzitter het woord hernam en zijn voor deze plechtigheid onderbroken toespraak vervolgde.

Bijzonder verrast bleek de hoofdredacteur toen ook hij met de legpenning werd onderscheiden

Mijnheer de Secretaris-generaal, hartelijk dank voor de wijze waarop u de Militaire Spectator legpenning hebt ingewijd en ingeleid. Wij hopen hiermee een gebruik te hebben ingesteld dat een lang leven moge zijn beschoren.

Gaarne wil ik van deze plaats de heren Bik en Walthuis, die als eersten deze Militaire Spectator legpenning hebben ontvangen, daarmee van harte complimenteren. Moge deze legpenning voor u een waardering zijn voor, en een stimulans bij uw publicistische arbeid.

En dan is thans het moment aangebroken om ons te richten op het thema van vandaag. Het bestuur van de Koninklijke Vereniging heeft zich samen met de redactie beraden over de wijze waarop dit jubileum moest worden gevierd. Uitbundigheid stond ons daarbij niet voor ogen. Wel zoudt u onze activiteiten in deze kunnen karakteriseren met „terughoudendheid en toepasselijkheid”. De vele vormen van informatieverstrekking hebben ons uiteindelijk gebracht op het thema van vandaag, *Defensie en de media*. Dat daarbij plaats is ingeruimd voor de *Militaire Spectator*, behoeft bij deze viering nauwelijks betoog. De huidige hoofdredacteur, brigade-generaal b.d. Walthuis, zal dat onderwerp voor zijn rekening nemen.

Het kenmerk van ons veiligheidssysteem, het geïntegreerd zijn in een bondgenootschappelijke defensie, hebben wij tot uitdrukking willen brengen in het onderwerp *Het bondgenootschap en de media*. Wij zijn verheugd dr. Van Campen bereid te hebben gevonden dat aspect toe te lichten.

Er worden nogal eens verwijten gericht aan het

adres van Defensie in die zin dat er onvoldoende informatie zou worden verstrekt. Het leek ons daarom zinvol aandacht te besteden aan het onderwerp *Defensievoorlichting*. En wie zou beter een dergelijk kwetsbaar *item* kunnen belichten dan de directeur Voorlichting van het ministerie van defensie, de heer Sligting. Zijn naam heeft u dan ook aangetroffen op de convocaties. De heer Sligting heeft ons echter achtenveertig uur geleden doen verwittigen dat zijn aanwezigheid elders vereist was. Wij betreuren dat hij onze langlopende afspraak ongedaan heeft gemaakt; wij zijn evenwel blij dat de plaatsvervangende directeur Voorlichting, de heer Querens, op zo korte termijn ons uit een dreigende impasse heeft willen helpen door die taak over te nemen. De discussie over onze defensie-inspanning reikt gelukkig verder dan de puur op defensie gerichte media. De schrijvende pers en de radio en televisie schenken ook op gezette tijden aandacht aan defensievraagstukken, zodat die media naar onze mening evenzeer in het programma van deze themadag behoren te worden vermeld. Wij prijzen ons gelukkig dat wij de heren Bik en Hillen mochten bereid vinden ons wegwijst te maken in respectievelijk *Defensie en de schrijvende pers*, en *Defensie en de audiovisuele media*.

Het spreekt vanzelf dat een inleiding van maximaal een kwartier erg kort is. De inleiders zijn in dat tijdsbestek alleen maar in staat, en dan nog in vogelvlucht, de hoofdlijnen van hun onderwerp aan te geven. Wij hebben daarom ook tijd uitgetrokken voor een nadere gedachtenwisseling betreffende de onderscheidene inleidingen. Een vaardige discussieleider is daarbij uiteraard onmisbaar. Wij zijn blij dat de heer Neuman, die in deze kring zeker geen introductie behoeft, deze functie heeft willen vervullen.

Aan u heren, de taak deze dag reliëf te geven. Ik wens alle aanwezigen een interessante themadag toe, en verleen thans gaarne het woord aan de eerste inleider, de heer Van Campen die, zoals u in de convocatie hebt kunnen lezen, directeur is van het kabinet van de secretaris-generaal van de NAVO en uit dien hoofde uitermate deskundig mag worden geacht om ons te informeren over zijn onderwerp. De na hem volgende inleiders zal ik niet afzonderlijk meer bij u introduceren: het programma spreekt voor zichzelf.

Het bondgenootschap en de media

dr. S. I. P. van Campen

directeur kabinet van de secretaris-generaal van de NAVO

Mijnheer de voorzitter, mijnheer de hoofdredacteur van de Militaire Spectator, dames en heren.

Allereerst een woord van welgemeende gelukwens ter gelegenheid van het honderdvijftigjarige bestaan van de Militaire Spectator. Uw blad heeft in de loop van zijn langdurige bestaan een uitzonderlijk gezag en autoriteit verworven, en ik ben bijzonder gelukkig hier namens de secretaris-generaal van de NAVO dr. Luns en natuurlijk ook in mijn eigen naam u nog vele jaren van journalistieke voorspoed toe te wensen.

Mij is gevraagd het thema te behandelen *Het bondgenootschap en de media*, een tweeledig, bijzonder veel omvattend thema dat ik mij voorstel met gelijke openhartigheid te behandelen maar met grote beperkingen; want u kunt begrijpen

dat ik in 12 à 13 minuten niet anders kan doen dan enkele punten aanstippen en eigenlijk niet één punt op werkelijk goede wijze kan behandelen.

Het belang van de media voor de Alliantie is immens. Het bondgenootschap is gebaseerd op democratische beginselen. De Alliantie is in het leven geroepen om onze *politieke* onafhankelijkheid te waarborgen en, militair gesproken, onze territoriale integriteit te beschermen. Een zodanige Alliantie kan alleen bestaan en functioneren indien zij de steun geniet van de meerderheid der publieke opinies in de leden-landen.

Nu is het mij wel bekend dat gerede twijfel kan bestaan ten opzichte van de mate waarin de media de publieke opinie kunnen beïnvloeden, waaruit reeds volgt dat de media iets anders zijn dan de publieke opinie zelf. Maar dit gezegd zijnde, is het verband duidelijk. En de rol van de media uit het perspectief van de Alliantie is van vitaal belang.

Hier komt echter een complicerende factor te voorschijn. Onze Alliantie, die zowel een politieke als een militaire rol speelt – en misschien nog meer een politieke dan een militaire – heeft de plicht een zekere geheimhouding over haar consultaties en besluiten te bewaren. Sommigen zullen beweren dat wij, bij de uitoefening van deze plicht, niet altijd erin zijn geslaagd het juiste midden te vinden tussen geheimhouding en het excessief achterhouden van elk nieuws. Of dat nu waar is of niet, ik erken in ieder geval ten volle dat de Noordatlantische Raad niet altijd heeft meegewerkt het leven van zijn woordvoer-

Dr. S. I. P. van Campen, directeur van het kabinet van de secretaris-generaal van de NAVO, opende de rij van sprekers met een inleiding over „Het bondgenootschap en de media”

ders en de in Brussel gestationeerde journalisten te vergemakkelijken of te veraangename. Anderzijds is de informatieve rol van de Alliantie reeds op constitutionele gronden een beperkte. De alliantie immers is een vrijwillige associatie van soevereine staten die geen enkel soeverein recht, noch op het punt van de buitenlandse politiek, noch op het punt van de verdedigingspolitiek, noch ten slotte op het stuk van de informatiepolitiek, hebben overgedragen aan wat men, met of zonder goede wil, als de aanloop tot een supranationale instantie zou kunnen beschouwen. Daaruit volgt dus, dat de nationale regeringen het recht en de plicht hebben zelf die voorlichting hunner publieke opinies uit te voeren.

Hoe hebben zij in feite die taak uitgevoerd? Het is niet mijn rol als internationaal ambtenaar met vijftien meesters, die meesters op selectieve wijze openlijk te bekritisieren. Ik heb echter de plicht duidelijk te zeggen dat in meer of mindere mate vele Alliantie-regeringen hebben gefaald in het parlement hun naties duidelijk in te lichten over de principes en de praktijk van de veiligheidspolitiek die zij voeren, politiek zowel als militair, en op dat laatste gebied zowel conventioneel als nucleair.

Ik ben ongelukkig met dit falen van de nationale regeringen. Niet alleen om de fundamentele reden dat naar mijn gevoel het de eerste taak is van elke regering het fysieke voortbestaan van de natie te garanderen en uit te leggen aan de natie hoe men zich voorstelt dat te doen, maar evenzeer om de praktische reden dat in een aantal Alliantie-landen, bij gebrek aan officieel tegenwicht, de tegenstanders van hetzij een nucleaire verdediging hetzij een verdediging „tout court” in de laatste jaren in betreurenswaardige mate de vrije hand is gelaten. Heeft men niet gezien dat in meer dan een Alliantie-land officieel of officieus instructies zijn uitgegaan aan alle officiële instanties niet deel te nemen aan het nationale debat over het nucleaire vraagstuk, in het bijzonder voor en na de dubbelbeslissing van 12 december 1979? Kan men zich dan verwonderen over de reeds gevolgde of nog te volgen resultaten van een zodanige passiviteit? En doet zij niet de vraag rijzen of dit verschijnsel wijst op een dieper liggend gebrek: het ontbreken van een werkelijk politiek leiderschap dat zijn verantwoordelijkheden aanvaardt?

Thans de media. Ik weet zeer wel dat men in dit opzicht, meer dan waar ook, niet mag en kan generaliseren. De aanwezigheid van de heer Bik, en de aan hem en generaal Walthuis zojuist uitgereikte onderscheiding, bewijst hoezeer sommige personen en elementen van de media hun voorlichtende taak met ernst en met groot succes hebben uitgevoerd. Want men verwacht van de internationale media dat zij haar eigen bijdrage tot het nationale debat over politieke en militaire veiligheidsvraagstukken zullen leveren, hetzij in de vorm van nieuwsvoorziening, hetzij in een bijdrage tot de opinievorming. Tot betrekkelijk kort geleden verrichtten de media in het algemeen gesproken deze functie op lofwaardige wijze. Zeker, wat de Alliantie betreft concentreerde men zich een weinig eenzijdig op het slechte nieuws, en het is jammer dat zo weinig wordt gepubliceerd over het gestadige, dagelijkse, voorbereidende politieke, economische, militaire en wetenschappelijke werk van de Alliantie, doch hiermee valt te leven. Belangrijker is, dat in de afgelopen jaren de media, vooral in Nederland doch ook elders, zich minder objectief, meer anti-NAVO zijn gaan opstellen. Zij hebben hier ongetwijfeld een reflectierol gespeeld, maar anderzijds evenzeer een stoot gegeven tot deze ontwikkeling. Zo heeft men kunnen waarnemen dat de media een bijzondere bijdrage hebben geleverd tot de kritiekloze houding van velen ten opzichte van de zogenaamde vredesbewegingen. Onwetenschappelijke argumenten — ik geef een voorbeeld: „het bezit van nucleaire wapens zal onontkoombaar leiden tot het gebruik ervan” — zijn niet voldoende weerlegd, of zelfs opzettelijk verspreid. Hier en daar constateert men een verdraaiing van feiten in een tegen de Alliantie gerichte zin. Sommigen hebben deze systematische verdraaiing op een theorie gebaseerd; zij ontkennen dat objectieve feitenkennis mogelijk is (waarin zij filosofisch niet helemaal ongelijk hebben) en omdat zij niet geheel objectief kunnen zijn, ontlenen zij daaraan de vrijheid hun subjectiviteit — om niet een erger woord te gebruiken — de vrije teugel te laten. Het doel daarbij is machtsvorming, en veelal wordt er geen geheim van gemaakt dat deze macht moet worden gebruikt om te komen tot een verandering van ons maatschappelijke stelsel. ▷

Het is duidelijk dat, wát men ook van dit huidige maatschappelijke stelsel moge denken, in een werkelijk democratisch bestel een zodanige theorie en haar praktische toepassing met alle scherpte moeten worden afgewezen. Iedereen heeft recht op zijn eigen opinie, niemand op zijn eigen feiten. Intussen blijft het een feit dat een aantal aspecten van de Alliantie op tendentieuze wijze de publieke opinie via sommige media worden voorgeschoteld. Enkele voorbeelden mogen deze stelling illustreren.

— Het Belgische televisiestation BRT heeft generaal Rogers op 2 juli 1981 geïnterviewd en dit interview vervolgens, in tegenstelling met alle gedane beloften, in volkomen uit verband gerukte stukken uitgezonden, die daarenboven nog werden verdronken in verklaringen van andere personen. Generaal Rogers heeft tegen deze wijze van handelen geprotesteerd, echter nooit een bevredigend antwoord ontvangen.

— In december 1980 is de Secretaris-generaal geïnterviewd door de Belgische RTBF. Het interview duurde vijftien minuten, de uitzending werd gereduceerd tot twee à drie minuten. En alles van hetgeen was gezegd over het aspect der wapenbeheersing van de dubbelbeslissing van 1979 was zorgvuldig weggewerkt.

— In 1981 heeft de Britse Thames Television een debat opgenomen, alweer over de TNF, waar de Directeur Nucleaire Zaken van de NAVO werd uitgenodigd het NAVO-standpunt duidelijk te maken. Het werd alras duidelijk, dat de vertegenwoordiger van NAVO alléén was gevraagd aanwezig te zijn om een schijn van objectiviteit aan dit programma te geven, dat overigens geheel, ook numeriek, werd gedomineerd door tegenstanders van het standpunt van de Alliantie.

— Toen president Reagan op 19 november 1981 een redevoering heeft gehouden over de Euroraketten — een redevoering die men algemeen voor niet geheel onbelangrijk heeft gehouden — deelde de RTBF-radio ons mee dat deze redevoering niets nieuws had gebracht, met geen enkel woord melding makende van het daarin vervatte „zero-option”-aanbod.

— Wat betreft de geschreven pers zijn er voorbeelden te over van dezelfde tendentieuze voorstelling van zaken. Wat ons land betreft moge ik

u slechts herinneren aan een recent interview in De Tijd van 9 oktober 1981 met de Secretaris-generaal, alsmede een artikel in Vrij Nederland van 20 december 1980, waarbij in beide gevallen op subtiele — en nog niet eens bijster subtiele — wijze, en door het „hineininterpretieren”, insinuaties werden gewekt die de NAVO geen goed konden doen.

— Een ander voorbeeld. Het bekende Duitse blad Der Stern heeft op 19 februari 1981 in Duitsland een geïllustreerd artikel gepubliceerd, waarbij op grond van slechts ten dele juiste feiten een voorstelling van zaken werd gecreëerd met de heel duidelijke bedoeling de Duitse publieke opinie op te zetten en in te nemen tegen de Alliantie.

Bij dat alles valt op soms een merkwaardige nonchalance ten opzichte van de controle en verificatie van de vermelde feiten. Deels is dat natuurlijk met opzet gedaan, deels duidt dit echter op een gewoon gebrek aan vakbekwaamheid.

Twee voorbeelden waaruit tevens moge blijken dat vooral in dit land de strijd tegen de NAVO ook wordt gestreden in de vorm van een strijd tegen haar Secretaris-generaal, die veelal vormen aanneemt die men in goed Engels alleen kan betitelen als „character assassination”.

— Sinds jaar en dag — in 1974 is het eerste verschijnsel opgetreden — wordt het vertrek van de heer Luns als vaststaand gegeven. En daarbij worden dan tal van namen, waaronder die van Belgen, als opvolgers genoemd. Zodanige berichten van een correspondent in Brussel worden dan in talloze Nederlandse bladen, behorende tot de Gecombineerde Pers, ongewijzigd gereproduceerd. Niemand controleert deze aan de heer Luns toegeschreven intenties, noch maakt men melding van de traditie in de Alliantie dat het gastland níét de Secretaris-generaal levert (hoewel tradities er natuurlijk zijn om verboden te worden), noch houdt men rekening met andere bezwaren die duidelijk waren geworden indien de betrokken correspondenten hun materiaal hadden geverifieerd alvorens het uit te zenden.

— Tweede voorbeeld. Recent heeft in een Nederlands weekblad een interview gestaan van een enigszins gefrustreerde Nederlander, waarin

de Secretaris-generaal werd verweten als rector van het Amsterdamse Corps felicitaties te hebben uitgesproken tegenover de Spaanse consul-generaal in Amsterdam, ter gelegenheid van Franco's overwinning. Geen enkel lid van de redactie van dat weekblad heeft de moeite genomen de daarin vermelde data te controleren. Had men dit wèl gedaan dan was onmiddellijk gebleken dat, alleen al op grond van de data die door de geïnterviewde zelf werden genoemd, het hele voorval had moeten worden beschouwd als volkomen onwaar en uit de lucht gegrepen.

Dames en heren. Sta mij toe met een conclusie te eindigen. Het bondgenootschap verdient beter dan de passiviteit in de voorlichting door nationale regeringen over de essentiële aspecten van hun veiligheidsbeleid. En wat de media aangaat, vraagt het bondgenootschap níét een kritiekloos

ophemelen van zijn doeleinden of zijn methoden, doch wel méér objectiviteit en mínder vooringenomenheid. Een ruimere keus van onderwerpen dan alleen de positie van de Secretaris-generaal, de neutronenbom, de „limited war in Europe”, of „de oorlogzuchtige houding van de regering Reagan”, om eens enkele favoriete onderwerpen van de media in Nederland te noemen, zou geen weelde zijn.

Ongeveer vijftig jaar geleden sprak de Britse premier, overtuigd democraat Stanley Baldwin, het volgende tot de pers: *The press is aiming at power, and power without responsibility – the prerogative of the harlot throughout the ages!* Ik spreek de hoop uit dat de media van vandaag de dag het in deze woorden vervatte verwijt en de waarschuwing, die thans actueler zijn dan ooit, in de toekomst ter harte zullen nemen.

KONINKLIJKE VERENIGING TER BEOEFENING VAN DE KRIJGSWETENSCHAP

Voordracht en algemene ledenvergadering 3 mei 1982

Op *maandag 3 mei a.s.* te 19.30 uur houdt de vereniging voor leden en introducé(e)s een bijeenkomst in het Nederlands Congresgebouw te Den Haag, waar prof. dr. ir. J. J. C. Voorhoeve, directeur van de B. M. Teldersstichting, een inleiding zal houden over

Pacifisme en neutralisme

Na de voordracht wordt, als gebruikelijk, gelegenheid tot discussie geboden.

In aansluiting op de discussie vindt de *jaarlijkse algemene ledenvergadering* plaats.

Introductie: d.t.v. de secretaris, lkol W. F. Anthonijsz, Frederikkazerne, gebouw 110, Postbus 90701, 2509 LS Den Haag (tel. tijdens diensturen (070) 73 24 33).

Contouren van defensievoorlichting

J. Querens

plv. directeur voorlichting ministerie van defensie

Defensievoorlichting is overheidsvoorlichting. En overheidsvoorlichting draagt in sterke mate het kenmerk: verklaring en toelichting op gevormd, meestal zelfs aanvaard regeringsbeleid. Defensievoorlichting draagt dus informatie uit over gevormd defensiebeleid; het vult dat beleid niet in en kan het ook niet substitueren.

Maar Defensie is niet alleen „beleid”. Het is ook een organisatie, een werkverband van mensen en wel een met een niet geringe taakstelling: uitvoering geven aan het eerste onderwerp van overheidszorg, de zorg voor de veiligheid van de samenleving.

Die organisatie – in engere zin: de krijgsmacht – staat met haar taak en haar taakvervulling sterk in de publieke en dus ook in de publicitaire belangstelling. Want gans een volk voelt zich – op uiteenlopende gronden en lang niet altijd met een positief oordeel – sterk betrokken bij de krijgsmacht. Die geeft door haar veelzijdigheid daarvoor ook veel aangrijpingspunten. Er is geen maatschappelijke activiteit zonder pendant in de krijgsmacht en sommige minder maatschappelijke gedragingen van mensen zullen

ook wel eens binnen de krijgsmacht voorkomen . . .

Lang niet altijd gaat de publieke aandacht uit naar de taak van de krijgsmacht. Veel vaker trekken maatschappelijk hinderlijke zaken die onafwendbaar aan de krijgsmacht zijn verbonden, de aandacht van publiek en publiciteit: dienstplichtlasten, ruimtebeslag voor oefenterreinen of munitieopslag, geluidhinder bij vliegbases, om maar enkele voorbeelden te noemen. Ook de bestaansredenen van de defensieorganisatie en noodzakelijk afwijkende karakteristieken van de krijgsmacht staan vaak publiekelijk ter discussie. Voeg daarbij dat die organisatie in normale tijden zo'n 130.000 mensen omvat en in stad en land en buitenland is gevestigd, en men beseft dat er uitermate veel publieke contacten zijn en dat er aan de voorlichting over zo'n organisatie dus wel wat vastzit.

Toch is met „voorlichting over het defensiebeleid in al zijn complexiteit en gevoeligheid” en „voorlichting over de defensieorganisatie in al haar facetten” het beeld nog niet compleet getekend. In tal van rijksdiensten kan men zich in de voorlichting concentreren op de externe aspecten: de voorlichting aan media, aan publieksgroepen, aan het publiek in zijn algemeenheid soms. Maar bij Defensie is er ook altijd die eigen organisatie, die een unieke positie te midden van de overheidsorganisaties inneemt, zowel door omvang en door inrichting als door unieke taakstelling. Die organisatie maakt (terecht) een eigen informatiebehoefte kenbaar, die niet principieel en niet inhoudelijk afwijkt van de publieke informatiebehoefte, maar die wel heel anders is

De heer J. Querens, plv. directeur Voorlichting van het ministerie van defensie, betoonde zich metterdaad een ware plaatsvervanger; hij schetste de „Contouren van defensievoorlichting”

gestructureerd en gedetailleerd. Men kan als uitgangspunt kiezen dat die informatiebehoefte moet worden vervuld omdat het krijgsmacht-personeel recht heeft op informatie. Men kan ook kiezen voor het standpunt dat een goede interne informatievoorziening het goed functioneren van de organisatie bevordert en dus een „tool of management” is. Persoonlijk zet ik graag een voet op elk van deze twee stepping stones. Maar in elk geval is voor Defensie naast de externe richting ook de interne richting, naar het eigen personeel, van grote betekenis als het om voorlichting gaat. En dat verleent aan defensievoorlichting, vergeleken met andere overheidsvoorlichting, een extra dimensie.

De directie voorlichting van het ministerie van defensie, die namens de politieke, ambtelijke en militaire leiding van de defensieorganisatie de defensievoorlichting verzorgt, heeft het beeld dat ik schilderde wel als een soort overzichtskaart van het werkterrein voor ogen. Maar daarmee wil niet gezegd zijn dat wij erin slagen onze aandacht in het dagelijkse werk steeds gelijkmatig of evenredig over alle aspecten te verdelen. Voorlichtingswerk is niet uitsluitend publiciteitswerk, maar het staat in de praktijk wel bloot aan dezelfde, bestendig versturende, drang van de actualiteit. Het plotselinge, het onverwacht noodzakelijke, het incident regeert ook in het voorlichtingswerk de agenda. Het rustiger, meer overwogen en doordacht, stelselmatig verzorgen van voorlichting (volgens Vogelaar in zijn boek over overheidsvoorlichting toch een kenmerk) komt daarbij vaker in het gedrang dan ons lief is. Los van de vibratie van de dagelijkse actualiteit is er ook sprake van echte, bestendige verschuiving in de aandacht die deelonderwerpen van defensie in de publiciteit krijgen. Twintig jaar geleden stond de krijgsmacht met haar activiteiten veel sterker in de aandacht dan het departementale, beleidsvormende deel van de defensieorganisatie. Nu zijn de rollen in belangrijke mate omgedraaid. Die verschuiving is natuurlijk niet autonoom tot stand gekomen; zij hangt samen met de ontwikkeling die de publieke discussie over defensieonderwerpen heeft ondergaan. Over de grondslagen van het veiligheidsbeleid, over gevoelige kernwapenzaken was er twintig jaar geleden ternauwernood parlementair-politieke en zeker geen publieke discussie.

Nu vullen de discussies over deze onderwerpen zestig tot zeventig procent van de kolommen ruimte die de kranten aan defensie- en veiligheidszaken besteden. Tien jaar geleden was de ongelijke verdeling van de dienstplichtlast een onderwerp met hoge attentiewaarde; nu lijkt het dat in de publiciteit weinigen zich meer daarvoor interesseren. Samen met andere personele onderwerpen en met zaken als vermaatschappelijking kregen dienstplichtonderwerpen in 1981, volgens een impressie van de publiciteit aan de hand van ons Knipselnieuws, maar een kleine tien procent ruimte in de kranten.

Binnenshuis zijn er ook belangrijke verschuivingen in de werkzaamheden. Alle departementen en ook Defensie zijn beduidend meer aandacht gaan geven aan de publieke presentatie van hun beleid en hun verrichtingen in openbare, meestal voor het parlement bestemde stukken. Niet geheel onlogisch werd daarbij aan de voorlichtingsinstanties een helpende hand gevraagd. Het parlementaire-stukkenverkeer is de laatste jaren nogal toegenomen en één helpende hand is dan ook al lang niet meer genoeg. U wilt ook wel van mij aannemen dat aan puur ambtelijke stukken wel eens wat meer moet worden gedaan dan hier en daar een leesteken plaatsen of een begrijpelijker woord gebruiken, willen die stukken helder en compleet worden en daardoor geschikt voor het doel waarvoor zij worden geschreven. En dan rep ik nog niet ervan dat soms de noodzaak op tijd een stuk te schrijven het enig werkzame middel is om een beleidsoverleg in ambtelijke kring tot een besluit te brengen.

Over het onderwerp „voorlichting over beleidszaken” wil ik graag nog wat zeggen. Het gaat bij die voorlichting (en dat is essentieel) om het helder en duidelijk en daardoor begrijpelijk maken van beleidsplannen en -opvattingen van de verantwoordelijke functionarissen binnen het kader van onze parlementaire democratie. De parlementaire verantwoordingsplicht van ministers en staatssecretarissen is daarin een voornaam gegeven, veelal preluderende op een publiek optreden van een bewindsman. Maar voor het beleid helder en duidelijk kan worden uiteengezet, moet het beleid er wel *zijn*. Niet de voorlichter maakt het beleid of vult het in, maar de bewindsman die ervoor verantwoordelijk is. In sommige zaken kan er, om overigens vaak be-

grijpelijke redenen, echter geen duidelijk beleid worden gevormd. Heel soms, maar niettemin concreet, verhindert een regeerakkoord een kabinet op een bepaald gebied een beleid te ontwikkelen. Dat heeft dan natuurlijk ook gevolgen voor de voorlichting over dat onderwerp, maar gebrek aan duidelijkheid of ondubbelzinnigheid in de voorlichting zijn dan toch niet zozeer aan fouten of gebrek aan activiteit van de voorlichter te wijten.

Nog een ander aspect van beleidspresentatie vraagt de aandacht en wel dit. Overheidsvoorlichting hoort ver te blijven van propaganda. Alleen voor strikt onomstreden onderwerpen, als bijvoorbeeld de verkeersveiligheid, past het de overheid actief om steun bij het publiek te werven. Nieuw beleid vergt in het algemeen eerst parlementaire instemming alvorens publieke presentatie in onze verhoudingen geoorloofd mag heten. Dan nog is terughoudendheid in het hanteren van middelen geboden, met name waar het de middelen van emotionele benadering betreft, want propaganda past de overheid niet. Dat geldt zowel bij rechtstreekse informatie aan het publiek als ten aanzien van de publiciteitsmedia, die een omvangrijk en belangrijk deel van het informatieverkeer tussen overheid en burgers verzorgen. Onnodig te zeggen dat voor de kwaliteit van dat informatieverkeer juist de onafhankelijkheid van de kritisch begeleidende publiciteitsmedia van doorslaggevende betekenis is.

Tot slot een paar woorden over een onderwerp dat in 1981 heel centraal stond in de publiciteit over defensiezaken: de kernbewapening. In een impressie van de krantenpubliciteit over defensie in 1981 vond ik, dat 75 procent van de com-

mentariërende artikelen aan kernwapenzaken was gewijd. Ook intern, in bladen voor het personeel van Defensie, zijn tientallen berichten en artikelen over kernwapenaangelegenheden gepubliceerd. In die stortvloed van publiciteit komen veel gegevens voor, maar daarnaast zijn er vele, vele opinies weergegeven, van allerlei instanties en personen, ook van bewindslieden van Defensie. Wat heeft defensievoorlichting daarin nu voor rol gespeeld? Wel, redelijk véél als het wordt bekeken op bijdragen aan de discussie en het bereiken van een redelijk evenwicht daarin. Daarentegen, helemaal niéts als het is te doen om het leveren van de slotsom van die discussie. Voorlichting kan niet invullen wat in het proces van beleidsvorming ontbreekt. Er is geprobeerd zoveel mogelijk correcte gegevens bekend te maken; het ontbreken van overeenstemming tussen de NAVO-landen over wat voor de krachtsverhoudingen relevante gegevens zijn en over de mate van openbaarheid daarvan, is daarbij natuurlijk een handicap. Er is ook geprobeerd bestaande opinies op begrijpelijke wijze ter kennis te brengen van wie ervan wilde kennis nemen. En er is zoveel als mogelijk was gevolg gegeven aan uitnodigingen om inleidingen te houden of deel te nemen aan groepsdiscussies over deze zaken. Via de leden van de zogeheten sprekerspool van Defensievoorlichting, die vooral op scholen voor voortgezet onderwijs worden uitgenodigd, is dat in 1981 in vele honderden gevallen gebeurd.

Zo laat zich aan de hand van dit onderwerp, dunkt mij, vrij duidelijk illustreren waar mogelijkheden voor defensievoorlichting zijn en waar de grenzen liggen. Ik hoop met deze korte schets stof voor een goede discussie te hebben gegeven.

MS
150

Defensie en de schrijvende pers

J. M. Bik

commentator NRC/Handelsblad

Dames en heren, hartelijk gelukgewenst met uw jubileum. Hartelijk dank ook voor de verrassing die mij vanmorgen deelachtig is geworden. Dank aan de heer Peijnenburg voor diens vriendelijke woorden, en aan degenen namens wie hij die woorden sprak.

Na al deze aardigheden moet ik beginnen met een kleine correctie op het onderwerp waarover ik word geacht te spreken, en wel in zoverre dat het erg moeilijk is – de heer Van Campen heeft daarop al geduid – in Nederland te spreken van „schrijvende pers”; dat is namelijk een generalisatie waarmee men niet zo goed uit de voeten kan. Nu ben ik gewaarschuwd dat ik mij aan de tijd moet houden, en die tijd was toch al kort, en dat maakt het mij anderzijds ook weer gemakkelijk want dat geeft mij de mogelijkheid het verschijnsel dat ik iets meer onder uw aandacht wil brengen, nu in vogelvlucht voor u uiteen te zetten.

Als u het heeft over „schrijvende pers” en over media in brede zin, is het goed te bedenken dat het gemeenschappelijke kenmerk van media en schrijvende pers is dat er wordt gesproken, gefilmd en geschreven; maar vaak is het ook niet zoveel méér dan dat. Beperk ik mij dan tot de schrijvende pers, dan moet ik daarin qua alge-

De heer Bik leverde een interessante beschouwing over „Defensie en de schrijvende pers”

mene types in Nederland *drie hoofdstromingen* onderscheiden die ik, deels om het mij zelf gemakkelijker te maken, deels ook om duidelijkheid te bereiken, simplificerend zal aanduiden. Van elkaar zijn te onderscheiden de *commercieel geëngageerde pers*, de *ideologisch geëngageerde pers*, en de *waardevrije pers* (waarbij wat mij betreft het woord waardevrij tussen aanhalingstekens mag worden geplaatst, want ook die waardevrije pers moet het hebben van mensen, met hun hebbelijkheden, gemakken en ongemakken).

Bepalen wij ons tot de eerste hoofdgroep. Ik zal mij onthouden van het noemen van voorbeelden. Voor een in die hoofdgroep opererende krant zal het vaak erg belangrijk zijn de lezers, en met hen de adverteerders, tevreden te houden. Daar zou men kunnen zeggen dat het nieuws wel eens de neiging heeft datgene te zijn wat de mensen zouden willen dat gebeurd was. Datzelfde geldt ook wel eens de opinies in zulke bladen: die werken – als wij dat zware woord willen gebruiken – eerder vooroordeel-bevestigend dan kritisch toetsend.

Dan is er de tweede hoofdstroming, de ideologisch geëngageerde. Daarvan zou je kunnen zeggen dat de scheiding van nieuws en commentaar wel eens in het gedrang komt. Dat heeft misschien wel ermee te maken, dat in die hoofdstroming het niet uitgeschreven of niet uitgesproken leidmotief van het werk nu vaak is: wat zou er eigenlijk gebeurd móeten zijn, wat zou beter zijn voor de wereld, voor ons land, voor de minderheidsgroep voor wie wij of de politieke partijen van onze voorkeur willen opkomen? Het zal duidelijk zijn dat het daar soms moeilijk is dat nieuws zo te brengen dat het volstrekt is ontdaan van de politieke of maatschappelijke preoccupaties die de mensen bij hun werk voortdurend in hun bagage hebben.

Ten slotte is er die derde stroming, die quasi waardevrije, die ervan uitgaat dat lezers verhinderd zijn naar allerlei vergaderingen, bijeenkomsten en discussies te gaan en het om die reden op prijs stellen dat er mensen zijn die met een blocnote wél daarheen gaan om op te schrijven wat de moeite waard zou kunnen zijn ten einde dat daarna zo objectief mogelijk (of dat altijd de objectiviteit is waarnaar sommigen verlangen, is natuurlijk een tweede) te noteren en in de publikatie van die dag of week door te geven aan de lezers; dat allemaal binnen de eisen van ruimte, leesbaarheid en verhouding van dat brokje tot andere stukken nieuws. En als dat nieuws dan voldoende spannend is, en de redacteur in kwestie meent daarover nog iets bijzonders te kunnen zeggen, dan zoekt hij een ander hoekje in de krant op en schrijft daarin iets dat dan wordt voorzien van het predikaat „analyse”, of „commentaar”, of „achtergrond”, of hoe het ook in uw krant mag worden genoemd.

Het zal u duidelijk zijn dat de manier van werken van verschillende kranten — daartoe beperk ik mij nu maar — natuurlijk ook gevolgen heeft voor de relatiepatronen die redacties in het algemeen ontwikkelen tot bepaalde politieke en maatschappelijke stromingen. Het laat zich denken dat kranten die over het algemeen een niet eens negatieve maar toch kritische houding innemen ten opzichte van zoiets als de NAVO, van nature wat warmere contacten hebben met de linker- dan met de rechterzijde van het politieke spectrum. Het zal u ook duidelijk zijn dat kranten die anders daarover denken — dat wil zeggen, die wat positiever staan tegenover dat wat naar hun mening wordt gedragen door de meerderheid van de bevolking — doorgaans eerder hun contacten hebben ter rechterzijde van het politieke centrum. Dat verschijnsel op zich zelf leidt tot een verharding van die tegenstellingen. Want hoe gaat dat? Om mij even tot de politieke journalistiek te beperken — en veel defensiejournalistiek is, zoals de heer Querens al opmerkte, van vakgerichte veel meer geworden tot politieke journalistiek; en de aandacht heeft zich inderdaad verplaatst van krijgsmacht delen, oefeningen, deskundige vergelijkingen van wapensystemen en dergelijke naar de politieke strijd om het defensiebeleid, hoe wijs of onwijs die dan ook moge worden gevoerd — men oriënteert

zich voor de opvattingen daaromtrent gewild of ongewild eerder aan deze dan aan gene zijde van het politieke spectrum. En omgekeerd zullen kamerfracties en politieke partijen ook dienovereenkomstig in media gaan differentiëren tussen vrienden en vijanden. Wat mij betreft kunt u die woorden tussen aanhalingstekens plaatsen, maar het is duidelijk dat bepaalde kranten bij bepaalde politieke partijen een betere entree hebben dan andere, en het omgekeerde geldt evenzeer aan de andere kant van het politieke spectrum; en daarvan gaat een onmiskenbare verharding uit. Zover wat betreft de hoofdstromingen.

U moet daarbij nog bedenken dat kranten onder heel ongelijksoortige omstandigheden hun dagelijkse produkt op de markt brengen. Van die omstandigheden die zozeer kunnen verschillen, noem ik de *plaats* waar de krant wordt gemaakt, het *tijdstip* waarop de krant op de markt verschijnt, de *doelgroep* die zo'n krant erop nahoudt (dat kan een geografisch bepaalde doelgroep zijn als het gaat om een provinciaal blad, of een politiek bepaalde doelgroep voor een krant in de ideologisch of politiek geïnspireerde sector). Een belangrijk punt — dat menigeen die meer en betere en objectievere beschouwingen over het defensiebeleid zou wensen, wel eens over het hoofd ziet — is ook dat kranten hebben te maken met de mogelijkheden die adverteerders bieden: die adverteerders variëren hun aanbod aan advertenties per dag, per maand, per seizoen, en daardoor zijn de kranten in de zomermaanden veel dunner dan in de winter, en ook maandag vaak veel dunner dan op vrijdag en zaterdag; dat heeft te maken met het advertentiebestand op zo'n dag of in zo'n periode, en dat op zich zelf speelt ook een rol bij het bepalen van wat nieuws is, hoeveel aandacht aan dat nieuws — los van de intrinsieke waarde daarvan — kan worden gegeven en welke plaats dat nieuws in de krant kan krijgen. Dus, een gebeurtenis van een zeker gewicht die bijvoorbeeld op een dag in januari of februari heel veel plaatsruimte in kranten zou kunnen krijgen, kan daarop in augustus veel minder rekenen omdat dan de heren adverteerders voor aanzienlijk minder advertenties hebben gezorgd en (dat zijn immers tot op grote hoogte de inkomsten waarop kranten moeten drijven) het aantal redactionele pagina's daar-

om is verminderd: los van de feitelijke betekenis van het nieuws impliceert dat ook heel vaak dat dan het nieuws beknopter zal worden weergegeven.

Er is nog een ander element dat een rol speelt. Gesteld: een ochtendblad weet iets te melden dat andere ochtendbladen niét melden. Dat is voor de avondbladen, die in tijd op dat ochtendblad moeten volgen, erg ongemakkelijk: die zullen in negen van de tien gevallen weinig ervoor voelen dat nieuws precies zo aan hun lezers te melden en zij zullen dus gaan zoeken naar een éigen mogelijkheid om dat nieuws te presenteren. Als nu het nieuws in het ochtendblad luidde dat A had gezegd dat B niet goed bij zijn verstand was — aannemende dat A en B interessante persoonlijkheden zijn wier conflict dus nieuwswaardig is — dan is het voor een avondblad alweer minder aantrekkelijk dat in dié vorm te melden. En daarom is het goed mogelijk dat zo'n avondblad tussentijds even C opbelt — die dan uiteraard even nieuwswaardig moet zijn als de beide anderen — om hem te vragen wat hij ervan vindt. Dat avondblad zal dan doorgaans met C beginnen en vervolgens op A en B uitkomen. Het zou wel eens kunnen zijn dat concurrerende ochtendbladen van het eerstbedoelde blad de volgende ochtend zelfs met C al niet meer tevreden zijn en daarom nog een vierde bellen. Zo krijgt u dan het nieuws dat het ene ochtendblad vierentwintig uur eerder heeft gebracht, bij wijze van spreken in de vijfde alinea van het nieuws in de krant die u vierentwintig uur later leest. Dat heeft weinig te maken met de intrinsieke betekenis van dat nieuws, maar veel meer met de angst van kranten op de lezersmarkt te worden gehouden voor slaperig, suf en achterhaald.

Door de voorgaande sprekers werd ook al gewezen op de veranderingen in de belangstelling van het lezende publiek, van de Nederlander in het algemeen, ook als het gaat om het defensiebeleid; het defensiebeleid is, dat zal wel duidelijk zijn, geen rustig bezit meer. Maar ik ben van mening dat de media daarin niet zo'n bijster gewichtige rol hebben gespeeld: ik ben het met de heer Van Campen eens dat zij overwegend reflecteren in die zin dat zij de bewegingen die zich voordoen onder hun lezerspubliek — en dat is tevens het kiezerspubliek — toch tot op zekere

hoogte zullen moeten volgen. Wij kunnen twisten over de hoogte, maar tot op zekere hoogte zal dat moeten gebeuren.

Ik wil u niet vermoeien met een uiteenzetting over wat er in Nederland zoal is gebeurd in de periode sinds 1945, en zeker niet voor zover het daarbij gaat over defensie. U kunt allen waarnemen dat er over zeer veel onderwerpen van overheidszorg in de eerste twintig naoorlogse jaren belangrijk minder discussie bestond dan in de jaren daarna; in het algemeen, dat de harmonie is omgeslagen in veel meer conflict dan voordien het geval was. Dat is begonnen in het sociaal-economische circuit. Na de wederopbouwperiode kwam men tot de slotsom dat er weer iets te verdelen was, en zodra dat het geval is, begint de twist over het hoe van die verdeling. Men kan zeggen dat de departementen van buitenlandse zaken en defensie in ruime zin daarvan lang verschoond zijn gebleven. De ontwikkeling van het buitenlandse en het veiligheidsbeleid is langer dan andere onderwerpen van overheidszorg het domein geweest van heren wier gemeenschappelijk kenmerk — indien zij dat hadden — werd gevonden in de krijtstreep in hun pak. Dat is veranderd en, zoals iedereen heeft kunnen waarnemen, vrij snel. Daarbij komt — en daarvoor knoop ik een beetje aan bij een opmerking van de heer Van Campen die ik eerder de Secretaris-generaal van de NAVO ook wel eens heb horen maken en die ik zelden heb horen tegenspreken — dat politici het in die veranderende omstandigheden zo moeilijk hebben. Dat heeft, denk ik, ook te maken met de nieuwe generatie politici die zich moet oriënteren in die veranderende omstandigheden. De oude situatie, uit de eerste twintig naoorlogse jaren, waarin — en dan simplificeer ik opnieuw — oude politici als „hoofdlieden van hun stam” eens per zoveel jaren bijeenkwamen en wel als er verkiezingen waren geweest en dan na verloop van tijd, als zij in volstreekte beslotenheid hadden onderhandeld, het luik opendeden en naar beneden riepen dat het weer in orde was en dat de kiezers weer voor zoveel jaren gerust konden zijn, dié situatie is er niet meer en die politici bestaan niet meer. Sterker nog, in de wijziging die zich heeft voltrokken in omstreeks het midden van de jaren zestig is er niet alleen iets gebeurd met kiezers en maatschappelijke groepen, maar ook

met de politici. Ook op het politieke front is er een generatiewisseling geweest die zich min of meer gelijktijdig met het vollopen van de nationale kas heeft voltrokken. Dat wil zeggen dat veel conflicten konden worden beslecht — anders dan in de eerste twintig naoorlogsjaren — door iedereen een béetje gelijk te geven: er was immers genoeg in kas, en als het er vandaag niet was, dan was het er morgen. Dat werkt de door de heer Van Campen en anderen gewenste politieke courage niet in de hand, vooral omdat Nederland een veelpartijenstelsel kent waarin het reuze gevaarlijk is in je voortuin een bord te plaatsen waarop staat dat twee plus twee echt viér is, als je weet dat de buurman vervolgens een bord in *zijn* tuin zet waarop staat dat het bij hem even nog *vijf* is. Bij die buurman zullen de kiezers zich immers eerder melden.

Waar de kranten zich veel moeten laten gelegen liggen aan hun lezerspubliek — dat is niet alleen een commercieel imperatief maar heeft ook te maken met de begrenzing van de doelgroepen zoals kranten die globaal voor ogen hebben — zullen zij dergelijke bewegingen (enigszins) volgen. Zij zijn in het algemeen eerder „volgend” dan „vooroplopend”. En als ik aanknoop bij hetgeen de heer Querens voorzichtig opmerkte — een voorzichtigheid die wel iets zal hebben te maken met zijn functie — lijkt het mij bijzonder moeilijk te treden in het spoor van politici en beleidsopvattingen, indien die beleidsopvattingen er niet *zijn*. En het eigenaardige van het beleid in de afgelopen tien jaar is, dat het veel meer ad hoc werd geformuleerd dan dat het resulteerde uit een uitgekristalliseerde opvatting waarover binnen een regeringscoalitie homogeniteit was bereikt. Als u dat geïllustreerd wilt zien,

raadpleeg dan het laatste regeerakkoord, en met name daarin de passages die zijn gewijd aan de kernwapenproblematiek. Als ergens de politieke consensus ontbreekt, zelfs binnen partijen die elkaar op het regeerakkoord vonden, dan is het wel daar. Een „geobjectiverde” voorlichting over het beleid, zoals die uit veiligheidsoogpunt gewenst zou zijn en achtereenvolgens van de media wordt verlangd, is moeilijk te verwezenlijken als in het nationale beleidscentrum — het departement of het kabinet — zulke meningsverschillen blijken te bestaan, waar bijvoorbeeld onlangs de staatssecretaris voor materieelzaken van defensie over een beslissing inzake de nuclearisering van de F-16 op de televisie kwam vertellen dat hij zelf daar mordicus tegen is maar dat hij nog niet weet of zijn minister daarover anders denkt!

In het algemeen denk ik dat het goed is niet al te licht voorbij te gaan aan wat de minister van defensie kort geleden op een vergadering van de Nuclear Planning Group in Gleneagles heeft omschreven als „de democratische paradox”: politici zijn enerzijds gehouden een verstandig beleid te ontwikkelen — a fortiori geldt dat voor politici die minister zijn geworden — en anderzijds gebonden aan de basisafpraak van elke democratie, namelijk dat beslissingen worden genomen bij meerderheid van stemmen. En als een politicus aanleiding heeft te veronderstellen dat de meerderheid van stemmen zich verzet tegen wat *hij* een geobjectiverde veiligheidsanalyse zal noemen, dan heeft die politicus het zeer moeilijk. En dat, geloof ik, was wat de heer Van Mierlo in Gleneagles bedoelde. Wat dat betreft zijn het zware tijden voor u, voor de voorlichting ten departemente, en voor de schrijvende pers.

MS
150

Defensie en de audiovisuele media

drs. J. S. J. Hillen

NOS-journaal

Dames en heren, om te beginnen wil ik u gelukwensen met het honderdvijftigjarige bestaan van de Militaire Spectator, het blad waarmee ik, als zoon van een beroepsmilitair, bij wijze van spreken al in de wieg vertrouwd raakte. Ik vind het ook daarom een bijzonder genoeg dat ik vandaag voor deze bijeenkomst het woord mag voeren.

Ik wil het met u hebben over de televisie, en wel over het systeem zoals dat in Nederland bestaat. Het zou ons uiteraard te ver voeren alle op de wereld voorkomende systemen door te lichten in hun relatie tot defensie en tot de algemene maatschappelijke problemen. Met een variant op Augustinus zou men kunnen zeggen: „Wij zijn de media, en de media zijn wat wij ervan maken”. Of, met een andere variant: „Zeg mij wat uw media zijn en ik zeg wat u bent”. Onlangs was ik in de Sovjet-Unie, en ik ben in de gelegenheid geweest de media ook daar te bezien. En dan denk ik: ja, dat maken jullie ervan!

Ons systeem, dat bestaat uit pluriforme zuilen waar iedereen in principe aan het woord kan komen, stelt de televisiekijker in staat over de schutting heen te kijken. In beginsel doen de

Voor een beter inzicht in de verhouding van „Defensie en de audiovisuele media” droeg drs. J. S. J. Hillen, parlementair redacteur van het NOS-journaal, vele verhelderende gegevens aan

kranten dat uiteraard ook — kranten pogen hun lezers een blik te geven op wat er in Nederland en in de wereld gebeurt — maar bij televisie gaat dat verder, omdat daar uit hetzelfde kastje verschillende geluiden komen. Het is alsof je de NRC openslaat en op pagina 3 een pagina van de Telegraaf vindt, op pagina 5 de Volkskrant, terwijl je daarop niet eens bent geabonneerd. Mensen zijn lid van de een of andere zuil, maar zien 's avonds een heel andere dan hun eigen zuil; en om toch enige verstrooiing te hebben, kijken zij toch daarnaar. Zij zijn dus gedwongen over de schutting heen te kijken. Televisie, zoals bij ons, werkt dus schuttingen slechtend. Tegen wil en dank worden mensen geconfronteerd met meningen die zij niet kennen of zelfs niet willen kennen, en zo kunnen zij zien dat het in ons land vaak pluriformer toegaat dan zij zelf altijd hadden gedacht. Televisie werkt dan ook, hoewel ons omroepsysteem verzuild is, in principe ontzuilend.

De defensie heeft daarmee uiteraard ook te maken. De laatste jaren is er een groeiende belangstelling gekomen voor tal van defensievraagstukken, en ook in de media wordt daarover druk gediscussieerd, al is dat ook niet altijd naar genoeg van hen die de krijgsmacht zo sterk mogelijk geworteld willen doen zijn in de samenleving. De heer Van Campen zei het al: er is kritiek, en de media zijn subjectief. Nu is het zo, dat degenen die veranderingen willen, zich naar het marktplein haasten om daar te proberen de mensen te overtuigen dat het anders zou moeten. Wie geen veranderingen willen, behoeven dat niet te doen. En in de media, waar je uiteraard kunt proberen de meningen te bespelen en de mensen te veranderen, zal dan ook altijd meer animo om zich erin te uiten, worden geconstateerd van mensen die veranderingen willen. Je kunt daartegenover zetten dat, als in de

media – zoals de heer Van Campen suggereert – anti-NAVO-geluiden zijn waar te nemen, de NAVO blijkbaar nog steeds *de* realiteit is (en dat alleen degenen die ertegen willen stormlopen de media nodig hebben).

Maar, de media zouden *subjectief* zijn. Ik betwijfel dat. De media als zodanig bestaan niet. Hoogstens worden zij gebruikt door een aantal mensen uit verschillende groepen. En ons systeem heeft het dan weer in zich dat de ene uitspraak of richting de andere kan controleren en zo nodig corrigeren: de ene avond heeft u de Tros, de volgende avond de VARA, en de derde avond de AVRO. In Nederland valt er ook in het geheel geen ondubbelzinnige kleur te herkennen; zelfs de kleuren-tv heeft geen vaste kleur: de ene avond is ze rood, de andere geel-wit, en de daarop volgende paars. En ik denk dat die relativering belangrijk is om in te zien dat televisie als zodanig in ons systeem de meningen niet kan beïnvloeden omdat juist constant tegenovergestelde meningen worden gehoord.

Het tweede aan televisie ook in andere landen inherente nadeel is dat het *vluchtig* is. Slechts het „frappez toujours” werkt. De grootste komiek of de beste tv-ster is morgen, of uiterlijk over een maand, vergeten als hij niet regelmatig optreedt. Een artikel van mijn gewaardeerde collega de heer Bik kan worden herlezen en nog eens herlezen, weggelegd en uitgeknipt, en zelfs als het wordt gebruikt om groenten in te verpakken kan de huisvrouw het nog eens lezen en in zich opnemen, beoordelend wat zij ervan vindt en wat zij voor zich zelf ermee kan doen. Maar een door mij gemaakt interview is weg zodra het is uitgezonden, en komt nooit meer terug tenzij het van zodanig belang zou zijn dat het nog eens zou worden uitgezonden, en dan nog heeft het niet meer dan dezelfde vluchtige werking. Slechts het „frappez toujours” werkt, en daarom is een enkele discussieavond of een enkele meningsuiting op zich zelf niet meningsveranderend; alleen als het regelmatig gebeurt, en met grote indringendheid, bestaat de kans dat er veranderingen van meningen kunnen worden bereikt. En dan geldt bovendien nog, dat televisie meer dan welk ander medium ook nog de eigenschap heeft eerder in te spelen op emoties dan op diep doorleefde rationele of ideologische motieven. Juist omdat het zo oppervlakkig is, wordt de kij-

ker het eerst geraakt en geboeid door het afwijkende beeld dat zijn aandacht trekt.

Opvallend bijvoorbeeld in het systeem zoals de Sovjet-Unie dat hanteert, is dat daar het journaal de eerste twintig minuten grote gedeelten geeft van redevoeringen die op die dag of op de voorafgaande dag zijn uitgesproken door leidende personen; daarnaar keek dan ook niemand. In Nederland probeert het journaal in heel korte samenvattingen de essentie weer te geven van wat er is gezegd. In twintig minuten wordt er in het Nederlandse journaal een oneindig bredere scala van activiteiten in Nederland en daarbuiten behandeld dan in een even lang tijdsbestek in het Russische journaal. Daardoor ook blijft het Nederlandse journaal meer boeien: als wij twintig minuten lang slechts één spreker zouden uitzenden, draaien de mensen het beeld weg. Wij kunnen dus alleen de aandacht van de mensen blijven boeien door af te leiden, het beeld te veranderen, indringend te zijn. Maar dat brengt het risico met zich dat er meer wordt gemikt op emotie, omdat emotie de eerste toegang is tot de menselijke geest, en de eerste mogelijkheid om tot die mensen door te dringen. Bezien wij bijvoorbeeld de manier waarop momenteel in Nederland discussies plaatsvinden over kernwapens, dan is het ook niet verwonderlijk dat veel van die discussies blijken te worden gevoerd op een voor deskundigen gruwelijke wijze. Mensen wordt verweten hun feiten niet te kennen of met die feiten te manipuleren, of wat dan ook, maar deskundigheid dringt veel moeilijker door. Iemand die militair zeer deskundig is en op een avond alle facetten volledig gaat uitleggen, moet wel een hoogst boeiende verteltrant hebben of veel bijzonder goede filmpjes bij zich hebben om het nog enigszins pruimbaar te maken, terwijl daarentegen degene die op de televisie roept „we gaan er allemaal aan dood!”, bij de mensen veel eerder wordt verstaan. Maar omdat emoties zo oppervlakkig zijn, zijn zij ook gemakkelijk omkeerbaar zo lang zij geen grondvest krijgen en wortelen in de menselijke geest.

Tot nu toe is, bij mijn weten, nog niet aange-toond dat er in de Nederlandse samenleving een structurele verandering plaatsvindt ten aanzien van vrede en veiligheid. Wel hebben grote groepen mensen daarover grote zorgen, en misschien komt die bezorgdheid ook wel tot uiting bij veel

grotere groepen dan vroeger het geval was, en zeker zijn de mensen zich hun bezorgheid ook veel meer bewust, maar dat wil níét zeggen dat iedereen die zorg daarom vertaalt in een afwijzing, integendeel. En ik ben van mening dat niemand van u in dat verband de invloed van de media moet overschatten: zij kunnen een tijd lang een bepaald beeld aangeven, zij – en ik doel met name op de televisie – kunnen een tijd lang de idee suggereren dat er grootscheepse veranderingen op til zijn, het werkelijke bewijs daarvan kan slechts worden geleverd door de weerslag ervan op langere termijn in duurzame geschriften. Want als archeologen over misschien duizend jaar ons land weer opgraven, vinden zij geen enkel televisie-interview terug; zij zullen het dan moeten doen met de geschreven teksten, de handboeken en de documenten, en daarin zullen zij de gevoerde discussie veel grondiger terugvinden. En dan zal hun taxatie van de huidige momenten zijn, dat er weliswaar enige onzekerheid was maar dat er zeker geen sprake was van grootscheepse veranderingen, terwijl toch de mensen die bij de tv werken dat nu wél denken en proberen te doen geloven.

Emoties dus, die ook vlugger omkeerbaar zijn, en oppervlakkiger. Ik geloof dat militairen die aan die discussie deelnemen, zich daarop niet moeten verkijken. En dat zij, indien zij van dat medium gebruik maken, zich ervan bewust moeten zijn hóé dat medium werkt. Van militaire kant horen wij vaak dat inderdaad het goede feit niet wordt genoemd, of dat de feiten niet volledig zijn. Maar de discussie die op het ene niveau wordt gevoerd en op het andere niveau wordt gepareerd, die werkt niet. Een schermer met een degen, die tegenover zich iemand vindt met een pistool, vecht een ongelijke strijd; zo'n duel kan ook niet met succes worden gevoerd. Daarmee wil ik niet zeggen dat u in discussies direct op de emotionele toer moet gaan; er moet een middenweg worden gevonden waarbij u de mogelijkheden van het medium optimaal benut maar tegelijkertijd probeert uit de ideologische grondgedachte uw argumenten zo krachtig mogelijk te laten horen. En, zoals ik al zei, de emoties die op dit moment worden geregistreerd, zijn zeker niet per definitie een betrouwbare aanduiding dat de wereld ook werkelijk zo ingrijpend is veranderd.

In het begin van mijn inleiding heb ik gezegd dat de media zijn wat wij ervan maken. De registratie die wij zien, is ook een redelijke weerslag van allerlei emoties die in Nederland in het spel zijn. Het is niet zo dat de televisie per definitie manipuleert, in wezen geeft de tv een registrerend beeld van èn oppervlakkigheid èn duurzaamheid zoals die in de samenleving aanwezig zijn.

De invloed van de tv op het gebeuren is niet zo bijster groot. De anti-kernwapendemonstratie die in het laatst van november in Amsterdam werd gehouden, werd tevoren door mensen, die zich over het algemeen zeer pro-NAVO opstellen, met enige argwaan tegemoet gezien. Maar achteraf is het, noch met de publiciteit die zij heeft gekregen, noch zoals zij op het kijkerspubliek is overgekomen, zeker geen anti-NAVO-demonstratie geworden, en die vrees bleek dus ongegrond.

Televisie is niet, of nauwelijks, in staat mensen duurzaam te mobiliseren. Daarvoor is schrijvende pers nodig, met veel indringender verhalen van deskundigen; die werken pas op den duur. Daarmee wil ik de relativering van het medium aangeven. Tegelijkertijd echter kan het grote invloed hebben, omdat het bereik groter, indringender, èn dagelijks is.

Natuurlijk hebben mensen die meningen waarnemen die hen niet zinnen of passen, de neiging de hele zaak op één hoop te gooien. Ook dat is een menselijke trek, die echter in zekere zin een gevaar in zich bergt omdat men daarbij niet uitgaat van de juiste taxatie van het moment. Er zijn vrij veel kijkers die opbellen – en opbellende mensen zijn in het algemeen wat krachtiger in hun uitdrukkingen dan zij die zich gewoon ergeren – en het is mij na een interview met deze of gene meer dan eens overkomen dat ik door de ene opbeller werd uitgemaakt voor fascist, en door de andere voor marxist. Dat geeft dan aan dat die mensen blijkbaar iets hebben gezien dat mij waarschijnlijk is ontgaan, maar waaruit zij concluderen dat ik die of die richting ben toegedaan; waarna zij vervolgens ons hele journaal of onze hele wijze van presenteren in dat bewuste ideologische hoekje duwden, terwijl de anderen aanleiding hadden in datzelfde geval precies het tegenovergestelde waar te nemen omdat zij werden geconfronteerd met iets waarvan zij oor-

deelden dat het niet goed was en waarin zij, tegen wil en dank misschien, een mening zagen die hen niet helemaal zinde.

In dat opzicht heeft de televisie grote waarde, omdat ook mensen die dat niet graag willen, die meningen toch in de huiskamer krijgen. En ik geloof dat ook voor de krijgsmacht geldt dat in deze tijd – met een tv die elke avond en uur na uur uitzendt en waarvan de zendtijd in de toekomst waarschijnlijk nog steeds meer zal wor-

den uitgebreid – u ook steeds meer zult worden geconfronteerd met zaken die om u heen gebeuren en waarvan u misschien vroeger geen weet had. Vroeger zaten mensen veel veiliger; binnen hun eigen beschutting namen zij veel minder waar van wat om hen heen gebeurde. Maar als je wel waarneemt wat om je heen gebeurt doch je wenst dat niet te zien, dan ga je de dialoog niet aan maar blijf je binnen je eigen muren. En dan praat je ook tegen de muur!

MS
150

In de pauze konden de meningen reeds worden vergeleken

De Militaire Spectator

W. Walthuis

brigade-generaal der infanterie b.d., hoofdredacteur

Mijnheer de voorzitter, dames en heren.

Met bijzondere belangstelling heb ik de inleidingen beluisterd die door de illustere sprekers voor mij werden gewijd aan de voorlichtende functie die terzake van de defensieproblematiek wordt, of kan worden, vervuld door de media.

Tot nu toe heeft het mij altijd hooglijk verbaasd dat het militaire vakgebied klaarblijkelijk het terrein bij uitstek is waar de leken uitmunten door een welhaast onvoorstelbare deskundigheid, terwijl tegelijkertijd aan de insiders het odium wordt aangewreven dat zij daarentegen volkomen gespeend zijn van zelfs maar een zweem van elementair inzicht in de materie waarvoor zij qualitate qua de verantwoordelijkheid hebben aanvaard. Lange tijd heb ik erover getwijfeld of die wijdverbreide lekendeskundigheid niet te danken zou kunnen zijn aan de vormende invloed van de media. En vaak heb ik gevreesd dat het schromelijke tekortschieten van de gemiddelde beroepsmilitair derhalve zou moeten worden geweten aan een onvergeeflijke nalatigheid zijnerzijds: als hij maar dezelfde kranten zou willen lezen als de grote massa, dezelfde radorubrieken zou willen beluisteren en dezelfde televisieprogramma's zou willen bekijken, zou hij stellig ook wel kunnen groeien naar hetzelfde benijdenswaardige deskundigheidsniveau als de geëngageerde buitenstaanders die het thans zoveel beter weten dan hij.

Of mijn twijfel daarover nu al dan niet is weggenomen of wellicht zelfs toegenomen, laat ik voor het ogenblik liever nog in het midden. Misschien kan in de discussie nog wel een enkel vraagpunt worden opgehelderd, maar ik neem aan dat de militaire autoriteiten er de voorkeur aan zullen blijven geven de vorming van hun personeel in eigen hand te houden in plaats van die toe te vertrouwen aan de media. Daarbij blijft dan on-

verlet de taak die de Militaire Spectator vervult in dat vormingsproces; een taak overigens die weliswaar inhoudt dat hij een niet onbelangrijke bijdrage levert tot de éducation permanente van het militaire personeel van ten minste twee van de drie krijgsmachtdelen, maar die anderzijds niet wordt opgelegd noch gecontroleerd door de minister van defensie of een van zijn bevelhebbers. Die onafhankelijke positie van de Militaire Spectator wil ik in het kort verduidelijken.

In de nadagen van de Tiendaagse Veldtocht bereidde de eerste luitenant J. C. van Rijnveld de uitgave voor van het tijdschrift dat sindsdien is geworden tot het oudste tijdschrift van Nederland, en dat vandaag zijn honderdvijftigste verjaardag viert. De oprichter wilde deze Militaire Spectator maken tot een gedegen, letterkundig militair tijdschrift in de trant van de toentertijd in zwang gekomen moralistisch-didactische periodieken. Voorwaarde voor een dergelijke benadering was wel, dat er niet werd getornd aan het recht der schrijvers vrijelijk hun mening te verwoorden en dat de vrijheid van drukpers volledig tot haar recht zou mogen komen.

In de beginperiode kon deze Militaire Spectator het niet stellen zonder een financiële bijdrage van de zijde van het ministerie van oorlog, maar daaraan werden geen voorwaarden verbonden betreffende het te voeren redactionele beleid. Een mogelijke afhankelijkheid die daaruit misschien toch had kunnen voortvloeien en die dan het tijdschrift wellicht had kunnen veroordelen tot het zingen van „his master's voice”, werd geheel geëlimineerd toen, ruim vijftien jaar na de oprichting, de Militaire Spectator in staat bleek zichzelf te bedruipen.

Het zou evenwel onjuist zijn nu te veronderstellen dat dit tijdschrift doorlopend een geluid liet horen dat afweek van wat de officiële opvatting

was. Integendeel, in de eerste eeuw van zijn bestaan was het een algemeen aanvaard beginsel dat de militair volkomen loyaal was tegenover de overheid wier dienaar hij was. Het paste dan ook niet in de toenmalige opvattingen dat een door militairen geredigeerd tijdschrift zich zou verstouten die gerespecteerde overheid te kapitelen. Daartoe zou overigens ook slechts zelden een aanleiding kunnen worden gevonden, want de veranderingen in de krijgskunde, in strategie en tactiek, en in organisatie en uitrusting voltrokken zich in een zó traag tempo dat er van opzienbarende ingrepen noch verontrustende tekortkomingen kon worden gesproken. En dientengevolge kon de Militaire Spectator zich als regel beperken tot het schrijvend begeleiden van een zich zeer langzaam voltrekkende evolutie, zonder scherpe kritiek te moeten leveren op een manifeste veronachtzaming van het veiligheidsapparaat.

In die situatie bleef de redactionele belangstelling hoofdzakelijk – zoals toen overigens nagenoeg overal het geval was – gericht op het verleden. De roemrijke daden van Napoleon golden nog immer als richtsnoer voor wie een militaire loopbaan ambieerde, en de eigen Tiendaagse Veldtocht stond veelal nog model voor hen die ooit een Nederlandse militaire operatie dachten te zullen leiden. Maar met de versnelling van het veranderingstempo in de hele samenleving begon zich ook de noodzaak aan te dienen de militaire evolutie wat minder gezapig te laten verlopen. Aanvankelijk noopte dat de verschillende schrijvers ertoe, de blik wat meer op de omringende wereld te vestigen en geleidelijk ook, zich meer rekenschap te geven van hetgeen in een nog wazige toekomst van het militaire instrument zou kunnen worden geëist.

Die ontwikkeling, die in de staven speurbaar werd en in de Militaire Spectator tot uitdrukking werd gebracht, betekende tevens dat het handelen van de overheid kritischer dan voorheen werd gadeslagen en in voorkomende gevallen ook puntiger werd becommentarieerd. Daarin was ons tijdschrift niet bepaald koploper, want de loyaliteit stond nog steeds hoog op de prioriteitenlijst, maar toch werd niet geschroomd de onafhankelijkheid te doen blijken als de krijgs-

De hoofdredacteur van het jubilerende tijdschrift, bgen inf b.d. W. Walthuis, zette uiteen hoe het is gesteld met de positie van de Militaire Spectator

macht dreigde in de verdrukking te geraken: dan gold als criterium níét wat de overheid zou kunnen behagen, maar wat noodzakelijk moest worden geacht voor het naar de eis kunnen functioneren van het veiligheidsinstrument van de natie.

Aan die onafhankelijkheid werd in feite nooit getornd. Voor de goede orde moet daarbij worden opgemerkt dat er in heel de lange levensduur van dit maandblad ook geen minister van oorlog of defensie is geweest die de Militaire Spectator heeft willen muilkorven. Daarvoor zouden ook nauwelijks gronden hebben bestaan. De enige drastische ingreep was die van de Duitse bezettingsmacht, die de verschijning onmogelijk maakte van mei 1942 af. Maar dát was dan ook een situatie die niet zozeer voortvloeide uit misnoegen van de bewindslieden over de inhoud van het tijdschrift als wel het gevolg was van het wegvoeren in krijgsgevangenschap van de redactionele staf en van de overige beroepsofficieren uit wie mogelijke vervangers hadden kunnen worden gerecruteerd!

De eerste naoorlogse uitgave van de Militaire Spectator, verschenen in oktober 1945, droeg al meteen de veelzeggende ondertitel „officieel orgaan van het Ministerie van Oorlog”. Toch impliceerde ook dié positiewijziging niet dat er ook maar enige sprake van was dat het redactionele beleid zou worden bepaald door de minister, of

zou zijn onderworpen aan diens goedkeuring: de volledige onafhankelijkheid werd weliswaar niet hersteld, de redactionele onafhankelijkheid bleef echter geheel onaangetast.

Sindsdien heeft er nog één belangrijke wijziging plaatsgevonden, en wel per 1 januari 1972. Die wijziging was het gevolg van een verandering in de uitgeverwereld. Sinds 1932 verzorgde namelijk Moormans Periodieke Pers de uitgave, en die uitgeverij was in 1970 overgegaan in andere handen; dat leidde ertoe dat het ministerie van defensie vrij plotseling het eigen tijdschrift zelf zou moeten gaan uitgeven, en daarvoor was in heel de departementale organisatie toentertijd geen specifieke know-how aanwezig: misschien dat men de toenmalige voorlichter daarvoor had kunnen aanwijzen, maar de voorlichting was toen nog niet meer dan een soort eenmansbedrijfje, en de belasting zou zeer wel te zwaar kunnen blijken. Een redelijke en handzame oplossing kon toen worden gevonden doordat de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap, die reeds uitgeefster was van het eigen orgaan *Mars in Cathedra* en bovendien ervaring had door het uitgeven van haar *Wetenschappelijk Jaarbericht*, bereid bleek de Militaire Spectator te gaan uitgeven; met ingang van 1 januari 1972 is de daartoe ontworpen overeenkomst van kracht geworden. Sindsdien bestaat de bijdrage van Defensie in feite hierin dat een exploitatietekort van het tijdschrift wordt gedekt als tegenprestatie voor het publiceren van de officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en de Koninklijke luchtmacht, terwijl de actief dienende officieren van die beide krijgsmacht delen het blad kosteloos ontvangen. Die overeenkomst markeert een mijns inziens alleszins gelukkige ontwikkeling, omdat daardoor de continuering van het onafhankelijke redactionele beleid wel beter verzekerd mag worden geacht dan het geval zou zijn geweest als het tijdschrift zou zijn opgenomen in het pakket van periodieken dat thans is gecentraliseerd onder verantwoordelijkheid van de Directie Voorlichting.

Een verheugende onafhankelijkheid derhalve voor het bepalen en uitvoeren van het redactionele beleid, waarvoor de hoofdredacteur uiteraard verantwoording draagt tegenover het bestuur van de Koninklijke Vereniging ter Beoefe-

ning van de Krijgswetenschap. Daarover hebben zich bij mijn weten nog nooit moeilijkheden voorgedaan. Dat is ook allerm minst verwonderlijk. Immers, de doelstelling van de Militaire Spectator is in de anderhalve eeuw van zijn bestaan nog nooit gewijzigd, en het redactionele beleid is onveranderlijk in diezelfde periode steeds gericht geweest op het verwezenlijken van die doelstelling. Zo lang de inhoud van het blad niet in strijd is met het nagestreefde doel, is het ook niet nodig het redactionele beleid ter discussie te stellen.

Die doelstelling wil ik u niet onthouden. Zij werd — ongetwijfeld zonder dat de schrijver van zins was metterdaad een doelstelling te formuleren — neergeschreven door de oprichter op de eerste bladzijde van het eerste nummer, dat verscheen op Zondag, den 29sten Januarij 1832. Daar stond onder andere te lezen:

De Spectator wenscht zijne waarnemingen en opmerkingen tot nut van het Leger, en daardoor ten dienste des Vaderlands te doen strekken. Wat hem, bij zijne waarnemingen, belangrijk voorkomt, zal het onderwerp zijner schriftelijke beschouwingen zijn.

Het kan niet missen of hij, die met oplettendheid beschouwt — en dit moet men van eenen Spectator onderstellen — ontmoet soms voorwerpen, welke hij niet schoon; handelingen welke hij niet goed kan noemen. In zooverre mogen dan enkele der volgende vertogen of beschouwingen kritisch, liberaal of in oppositie genoemd worden; nimmer zullen zij ontaarden in het misbruik van een onzer voortreffelijke vrijheden. Bevordering van dat belang, waarvoor allen, die in Nederland wapens voeren kunnen, zich ten strijd verenigd hebben, is het doel van de Spectator; en dat wordt door geene gispingen, waarin de geest der liefde ontbreekt, bereikt.

Die doelstelling — „tot nut van de krijgsmacht en daardoor ten dienste des vaderlands” — te hebben gehandhaafd in de loop van honderdvijftig jaren Militaire Spectator, dat, mijnheer de voorzitter, acht ik de grote verdienste van alle redacties voor mij. En de huidige redactie acht het evenzeer haar plicht dat onbevleete blazoens te zijner tijd over te dragen aan hen die deze taak zullen overnemen.

Discussie

Teneinde te verzekeren dat de gedachtenwisseling over de gehouden inleidingen ook werkelijk tot het gewenste resultaat — een verhelderende discussie — zou kunnen leiden, vatte de voorzitter van het uit de inleiders samengestelde forum, de heer Neuman, een aantal belangrijke aspecten en mogelijke vraagpunten in het kort samen. Het on-

derstaande is de letterlijke weergave van die samenvatting en van de daarop aansluitende discussie, met dien verstande dat van het „doorspelen” van de te beantwoorden vragen naar de onderscheidene forumleden slechts dan de bewoordingen worden vermeld indien die essentieel waren voor de samenhang van het geheel.

De heer Neuman. Aan het begin van deze discussie lijkt het mij goed een paar vragen, die door de inleidingen naar voren zijn gekomen, duidelijk van elkaar te onderscheiden. In de eerste plaats is vanmorgen door diverse heren een poging gedaan uit te leggen hoe de media precies hun werk verrichten. Op dat terrein hebben vooral de heren Querens, Bik en Hillen hun voornaamste kracht ingezet.

Tegelijkertijd is ook aan de orde gekomen — voor een deel in die zelfde en voor een deel in andere inleidingen — wat nu in feite de rol is van de media voor zover het gaat over de hele veiligheidsproblematiek in het algemeen en het defensiebeleid in het bijzonder: is de rol van die media uitsluitend een reflecterende, dus een volgende, of misschien ook, zoals een van de sprekers het uitdrukte, een vooroplopende? Daarover hebben de heren Van Campen, Bik en Hillen een aantal opmerkingen gemaakt; en generaal Walthuis en onze voorzitter hebben, misschien ook in dat verband, een oproep gericht tot de militairen zelf van wie zij meer publikaties vragen. Ik denk dat die oproep dan wel in het bijzonder betrekking had op de Militaire Spectator en de militaire vaktijdschriften in het algemeen, hoewel er in de laatste tijd een ontwikkeling kan worden waargenomen waarin niet alleen subalterne maar ook hoofd- en opperofficieren zich buiten die militaire vakpers uitspreken, en vaak niet helemaal zonder effect.

Een derde punt dat vanmorgen ter sprake is gekomen — eigenlijk valt dat een beetje buiten het

officiële thema, maar ik vond het opmerkelijk dat het herhaaldelijk naar voren kwam — is de vraag wat bij dit alles de rol is van de politici. Er zijn vanmorgen nogal wat stevige verwijten over de tafel gegaan en er is de politici — niet alle maar toch wel een aantal hunner — verweten dat het hun ontbreekt aan moed en leiderschap; het falen van regeringen is gesignaleerd en een nog groter aantal sprekers heeft erop gedoeld dat het in sommige gevallen eigenlijk ook heeft ontbroken aan beleid. En die vanmorgen geuite kritiek was bepaald niet gering.

Met het vierde punt, dat naar mijn mening tevens het belangrijkste is, besluit ik mijn aandeel, althans in de vorm van een aaneengesloten verhaal. Dat vierde punt is de vraag die ons vanmorgen in feite heeft beziggehouden: is er nu echt reden tot zorg over de verhouding tussen enerzijds het Nederlandse defensiebeleid in het algemene bondgenootschappelijke verband waarin wij opereren en anderzijds de publieke opinie en de media? Is er werkelijk reden tot zorg, of loopt het allemaal in feite wel los? Wijkt de huidige malaise, als wij daarvan zouden mogen spreken, nu eigenlijk wel of niet af van andere malaises die wij toch ook hebben overwonnen? In dat verband heeft de heer Bik aan het einde van zijn inleiding nog troostrijke woorden gesproken, en de heer Hillen heeft gezegd de invloed van de audiovisuele media te willen relativeren met een verwijzing naar de pluriformiteit, de veelkleurigheid van het bestel die elke avond op ons scherm zichtbaar zou zijn. Soms vraag je

je op een gegeven ogenblik wel af wat eigenlijk het verschil nog is tussen rood en geel-wit, maar dat wordt misschien aanstonds nog wel uitgelegd door de deskundigen.

Nogmaals: is het probleem uitsluitend dat degenen die de verantwoordelijkheid dragen voor onze defensie nu éindelijk eens moeten leren wat beter bestand te zijn tegen kritiek en dat zij in feite nog dankbaar mogen zijn dat hun die kritiek, relatief gesproken, nog zo lang is bespaard gebleven, òf is er in feite toch iets anders aan de hand? Is het misschien toch zo dat wij vandaag een onderdeel, een partikeltje, beschouwen van een veel wijdere ontwikkeling die, als zij niet wordt gestopt, ertoe leidt dat men in Nederland en in grote delen van West-Europa tot de slotsom zal komen dat de door ons allen zo hoog geschatte vrede uiteindelijk beter zal worden gediend met onderwerping dan met waakzaamheid?

Mij dunkt dat dit enkele thema's zijn die vanmorgen aan de orde zijn gekomen. Ik nodig u uit, naar aanleiding van het hedenmorgen besprokene, thans uw vragen te willen stellen, bij voorkeur zo kort mogelijk want onze voor de discussie beschikbare tijd is beperkt.

Dr. Snapper. Aansluitende bij de ironische opmerking van generaal Walthuis over de leken-deskundigheid die in Nederland zo uitgebreid voorkomt, kan ik zeggen dat het al een heel oud verschijnsel is: reeds in het begin van de 18e eeuw beklaagde Marlborough zich erover dat in Nederland het krijgsbeleid mede werd bepaald door de burgemeester van Edam. En wij moeten ermee rekening houden dat er geweldig veel kritiek loskomt van heel de bevolking indien er iets met het krijgsbeleid aan de hand is.

In de jaren dertig werd er door het toenmalige departement van oorlog bijzonder weinig tegenstroom gegeven tegen de propaganda die destijds door het gebroken gewoontje werd gesymboliseerd; en, hoewel momenteel de voorlichting van Defensie bijzonder goed functioneert als interne voorlichting, op het ogenblik merk ik al even weinig van het geven van tegenstroom tegen de propaganda die even schadelijk is voor de krijgsmacht als die in de jaren dertig. De plaatsvervangend directeur Voorlichting heeft dan wel gezegd „Wij mogen geen propaganda ma-

ken want wij moeten het parlement eerbiedigen”, maar zodra er iets betreffende het krijgsbeleid door het parlement is aangenomen, verwacht ik toch in de toekomst een veel krachtiger propaganda — ik durf dat woord best te gebruiken — van de zijde van het ministerie van defensie; en daarvoor acht ik toch de directie Voorlichting de aangewezen instantie. Graag daarop het commentaar van de plaatsvervangend directeur Voorlichting: is hij het niet met mij eens dat er door het ministerie van defensie toch wèl propaganda moet worden gevoerd, en wel over dat deel van het defensiebeleid dat reeds door het parlement is aanvaard?

De heer Querens. Dan vrees ik toch te moeten beginnen met u teleur te stellen; ik ben het niét met u eens dat er propaganda moet worden gevoerd, ook niet voor aanvaarde delen van het veiligheidsbeleid. Het begrip „propaganda” in zijn essentie duidt een activiteit aan van emotionele beïnvloeding van de publieke mening, en een zodanige activiteit wordt in onze samenleving werkelijk beschouwd als niét passend voor de overheid. Persoonlijk ben ik ook van mening dat de overheid de grootst mogelijke terughoudendheid moet betrachten ten aanzien van de middelen die onder het woord propaganda plegen te worden verstaan. Dat wil echter nog allermínst zeggen dat de overheid met betrekking tot delen van het veiligheidsbeleid niet zou mogen doen aan voorlichting met de daarvoor wèl passend te achten middelen. In dat opzicht ben ik het voetstoots met u eens dat daar een terrein ligt waarop wij van overheidswege — van de zijde van Defensie en dus ook van de directie Voorlichting — bepaald méér activiteiten zouden moeten ontplooien dan tot nu toe wel eens is gebeurd. Ik denk ook dat in samenhang daarmee door de huidige minister reeds uitspraken zijn gedaan die erop wijzen dat wij ons beter zullen moeten bezinnen op de informatiebehoefte die over deze zaken leeft bij zowel het grote publiek als de leden van de krijgsmacht. Mits u wilt afzien van het woord propaganda, denk ik dat u toch wel een zekere bevrediging zult kunnen vinden, in wat Defensie op dat gebied van plan is.

Dr. Van Campen. Mijnheer de voorzitter, per-

soonlijk wil ik toch wel blijk geven van een grotere sympathie voor deze vragensteller dan die welke de plaatsvervangend directeur Voorlichting in zijn antwoord heeft betoond. Ik ben het weliswaar met deze laatste eens dat er géén propaganda moet worden gevoerd, maar het is toch wel heel iets anders als er door officiële vertegenwoordigers van het ministerie van defensie onverbloemde tégenpropaganda wordt gevoerd! Helaas heb ik dat zelf moeten constateren toen ik, niet zo heel lang geleden, het voorrecht had in de Ridderzaal te spreken en daar meemaakte hoe een voorlichter van het ministerie van defensie opstond en de gehele stelling betreffende de militaire krachtsverhoudingen tegensprak. Hij is later wel door zijn minister op de vingers getikt, maar het effect was dan toch bereikt. Ik wil daarom uitdrukkelijk stellen dat ik zelf wel bedenkingen mag hebben tegen eventuele propaganda door de overheid, maar dat ik het toch een hachelijke ontwikkeling acht als een dergelijke propaganda níét zou mogen worden toegestaan, maar tégenpropaganda wèl! Het tweede punt is, dat wij hier niet alleen spreken over de defensievoorlichting maar over de

politieke voorlichting. Nu ben ik het volkomen eens met de heren Bik en Hillen, die hebben opgemerkt dat waar geen beleid is, de media verder niets kunnen zeggen, maar als de Nederlandse regering inderdaad op het punt van de politieke en militaire veiligheidsvraagstukken geen beleid zou hebben, zijn wij nagenoeg uitgepraat. Misschien is dat ook wel zo — het onttrekt zich aan mijn beoordeling — maar in het algemeen gesproken moet men toch hopen dat de regering wèl een beleid terzake heeft.

Het gaat dus niet alleen over de defensievoorlichting, het gaat ook over de politieke voorlichting vanwege de minister-president en de ministers van defensie en buitenlandse zaken die in het parlement tot de natie spreken. Dát is waarom het hier gaat, en dat is in Nederland onder het huidige en onder het vorige kabinet volkomen afwezig geweest. Die vraag is hier werkelijk essentieel; níét, of een ambtelijke voorlichter dit wèl en dat níét zal mogen zeggen. Het gaat hier om de politieke voorlichting op het hoogste niveau. Daarenboven, met alle respect voor het werk van alle collega's in dit forum, er is niets dat kan worden vergeleken met de bijzondere

In de discussie werd onder meer aangedrongen op een actievere voorlichting — zoal geen propaganda — om de openbare mening iets positiever te beïnvloeden op het punt van de veiligheidsproblematiek

Het uit de inleiders gevormde forum werd op bekwame wijze geleid door de heer H. J. Neuman. De heer Reinholt, directeur Radio en Televisie van het ministerie van CRM, adviseerde Defensie een vriendelijker klimaat te scheppen door meer te doen aan public relations

zeggingskracht die ervan uitgaat als de minister-president — van welk land dan ook — in het parlement tot de natie spreekt over veiligheidsvraagstukken: wat andere heren schrijven, verzinkt daarbij in het niet. En derhalve, als de regering dat nalaat — hetzij omdat zij geen beleid heeft, hetzij omdat zij het zonder meer niet wil doen — kan zij anderen geen, of althans veel minder, verwijten maken!

De heer Reinholt (belast met het mediabeleid in het ministerie van CRM). Er zijn vanmorgen nogal wat kritische opmerkingen gemaakt. Dat is niet zo verwonderlijk in het spanningsveld dat wordt gekenmerkt door enerzijds geheimhouding en anderzijds openheid. Ik zou mij bijna een grapje veroorloven over de bergen werk die hier in ons vlakke land zijn verzet ten tijde van de Reformatie en daarna, waardoor het schootsveld hier niet alleen vlak is van de zender naar de ontvanger, maar ook omgekeerd.

Ik wil even inhaken op, en een vraag stellen over, datgene wat de heer Van Campen heeft gezegd die — met mijn eigen woorden vertaald, waarop hij hopelijk kritiek zal hebben — als een cri de coeur heeft geuit „Wij hebben genoeg politici maar te weinig staatslieden”. Hij noemt voorbeelden over de onvriendelijke houding van de media en betreft daarbij jammer genoeg voorbeelden uit de BRT en de RTBF; hij noemt

daarna de Thames Radio en Thames Television. Ik moet u erop wijzen dat de eerstgenoemde twee duidelijk staatsomroepen zijn; dat betekent dat de kritiek eerst dan gerechtvaardigd is als de betrokken media zich werkelijk onafhankelijk kunnen opstellen.

Mijn vraag is vervolgens, of er uit het ministerie van defensie — dat gelukkig niet mijn verantwoordelijkheid is maar wel mijn belangstelling heeft — niet méér zou moeten worden gewerkt aan de public-relationsfunctie, waardoor een wat vriendelijker klimaat zou kunnen worden geschapen, niet alleen voor degenen die zich met de krijgswetenschap belasten maar ook voor hen die als burger van dit land, in welke organisatie dan ook, uit betrokkenheid hun belangstelling richten op hetgeen er in de krijgsmacht gebeurt. Daar ligt naar mijn mening een braakliggend terrein, en ik ben benieuwd naar uw reactie.

Dr. Van Campen. Mijnheer de voorzitter, daarover heb ik een korte opmerking. Ik heb met opzet enkele voorbeelden uit het buitenland aangehaald, omdat ik niet de verdenking op mij wil laden uitsluitend toestanden in Nederland te bekritisieren. Maar ik moet wel opmerken dat de BRT en de RTBF bepaald geen staatsomroepen zijn, zoals zojuist werd beweerd. Reeds meer dan tien jaar geleden hebben wij eens contact opgenomen met de toenmalige minister-presi-

dent van België omdat in de journaaluitzendingen van deze beide televisie- en radiostations apert onjuiste en tendentieuze valse voorstellingen van zaken werden gegeven; het antwoord van de oude Gaston Eyskens was echter dat geen enkele Belgische minister-president bij machte zou zijn daarin in te grijpen, en wel omdat deze instellingen onafhankelijk waren. Ik beklag mij daarover niet, maar men mag niet zeggen dat die instellingen staatsomroepen zijn waarbij de minister-president bijvoorbeeld — naar analogie met het gebruik in het gaullistische tijdvak in Frankrijk — zou kunnen bepalen dat het nu eens afgelopen zou moeten zijn omdat zó, en niet anders, de voorlichting zou moeten luiden. Dat is in België beslist niet het geval, en het is een misverstand indien die zaken anders worden voorgesteld.

De heer Neuman. Kan de heer Querens misschien iets zeggen over de wenselijkheid, en de mogelijkheden, het algemene klimaat een beetje te verzachten?

De heer Querens. Vooropstellend dat het een onjuist beeld zou geven als de vragensteller zou denken dat er in het geheel niéts gebeurt — dat zou mijn collega's van de verschillende krijgsmachtvoorlichtingsafdelingen ten onrechte worden verweten — ben ik het toch met de algemene strekking van deze vraag wel eens. Ook ik ben van mening dat er van Defensie, van de krijgsmacht, uit zo niet ruimer dan toch zeker doordachter zou kunnen worden gewerkt aan het bevorderen van een goede verstandhouding in de door u bedoelde zin. In mijn opmerkingen vooraf heb ik ook al getracht aan te duiden waaraan het ligt dat wij in dat opzicht niet optimaal werkzaam zijn. Afgezien van de vraag of het beleid nu al dan niet is ingevuld, hebben wij ermee te maken dat activiteiten, die stelselmatiger en doordachter zouden moeten worden bedreven, door de maalstroom van de actualiteit gewoonweg worden verdrongen. Wij ondervinden dat in het dagelijkse werk, en het baart ons zorgen. Mag ik daarbij nog een opmerking maken: als het gaat om het veiligheidsbeleid en daarmee samenhangende zaken, geloof ik niet dat u deze verantwoordelijkheid moet zien als een specifieke of uitsluitende verantwoordelijkheid van het

ministerie van defensie en de krijgsmacht. Ik ben het met de heer Van Campen zeer eens dat deze zaken, wat simpel gezegd, onderwerpen van kabinetsberaad en -beleid behoren te zijn, en dat dus activiteiten in de voorlichtende sfeer — en ik bestrijd nogmaals de term propaganda — zouden moeten tot stand komen onder de auspiciën van ten minste drie betrokken departementen; daarbij denk ik uiteraard aan Algemene zaken, Buitenlandse zaken en Defensie, en ik zie het in deze tijd zeker niet als een specifieke, zelfstandige verantwoordelijkheid van het ministerie van defensie.

Bgen Walthuis. Op hetgeen de heer Querens zojuist heeft gezegd, wil ik graag een aanvulling geven, en wel in de richting waarop de vraag van de heer Reinholt mijns inziens doelde, namelijk of het niet wenselijk zou zijn dat Defensie een actiever en positiever voorlichtingsbeleid zou richten op de bevolking. In dat verband zou ik nog eens willen herinneren aan een in militaire kringen vrij goed bekende, ietwat simplificerende formule die verwoordt dat de macht, die een natie of groep van naties in een conflictsituatie tot gelding zal kunnen brengen, gelijk is aan het *produkt* van het militaire vermogen vermenigvuldigd met het economische potentieel vermenigvuldigd met het moreel. Naar mijn mening is in de krijgsmacht de bezorgdheid in het bijzonder zo groot over de beide andere vermenigvuldigingsfactoren omdat het in de huidige tijd niet alleen meer gaat om een krijgsmacht die haar taken moet kunnen verrichten maar ook om een economie die niet beneden een bepaald niveau mag dalen terwijl ook het moreel niet mag worden gereduceerd tot in de buurt van nul, aangezien dan de totale uitkomst van de vermenigvuldiging bedenkelijk dicht tot nul dreigt te naderen. Het is vooral daarom dat het juist in militaire kring ten eerste zou worden toegejuicht wanneer het moreel van het thuisfront, van de bevolking, van heel de natie, wat meer in positieve zin zou worden beïnvloed. Niét omdat anders de krijgsmacht wordt aangevallen en in de hoek gedrukt, maar in het bijzonder omdat anders de totaliteit van de machtsontwikkeling in een conflictsituatie gevaar loopt. Ik acht het daarom wel degelijk van groot belang wat de heer Querens zojuist heeft gezegd, namelijk dat

de voorlichting níét uitsluitend een defensieverantwoordelijkheid is maar, veel ruimer, een kabinetsverantwoordelijkheid.

Wat verder de vraag betreft of er voorlichting moet worden gegeven dan wel propaganda gevoerd, wil ik herinneren aan wat daaromtrent werd gesteld in een bijzonder boosaardig boek uit een zwart verleden: in *Mein Kampf* maakte Hitler een duidelijk onderscheid, toen hij zei dat propaganda er was voor de massa, en dat voor de intellectueel de wetenschappelijke voorlichting diende. Dat komt vrijwel overeen met hetgeen de beide vertegenwoordigers van de media hebben verklaard. Maar uit het standpunt van de krijgsmacht bezien lijkt het mij goed, van de media te verlangen dat dezen bij het vervullen van hun reflecterende rol de spiegel ook eens een klein tikje geven in de góede richting!

De heer Neuman. Althans één der vertegenwoordigers van de media zal willen zeggen wat hijzelf ervan denkt, en wel de heer Hillen.

Drs. Hillen. Ik wil nog even inhaken op wat de heer Van Campen heeft gezegd. Hij uitte kritiek op de berichtgeving door het BRT-journaal, en ik constateer met vreugde dat hij bij alle voorbeelden die hij heeft genoemd, zowel in zijn inleiding als zojuist in deze discussie, het NOS-journaal níét heeft vermeld. Nu wil ik daarover juist wel iets zeggen. Uiteraard kan ik alleen over het NOS-journaal spreken, maar zover ik de collega's van het BRT-journaal ken — en ik ken er verschillende — ben ik ervan overtuigd dat daar in principe in dezelfde geest wordt gehandeld. Tot nu toe ben ik nooit gewaar geworden dat er bij het NOS-journaal op enigerlei manier aan bewuste misleiding wordt gedaan, op geen enkel moment, op geen enkel onderdeel van de berichtgeving. Natuurlijk worden er wel eens fouten gemaakt, zelfs aantoonbare, en soms komt het ook voor dat fouten die toch aantoonbaar zijn niet eens worden gerectificeerd. Dat heeft eensdeels te maken met de beperkte ruimte van het journaal en anderdeels met de betrekkelijkheid van het vervolgen nieuws: een krant zal eerder iets rectificeren omdat het immers gedrukt staat, waardoor er een krachtiger aandrang komt van degene die zich aangevallen voelt; het journaal rectificeert inderdaad niet zo

gauw, al worden er echt wel fouten gemaakt. Dat houdt natuurlijk ook verband met — soms — de houding van de journalist die het onplezierig vindt als hij zijn eigen verhaal moet rechtzetten of rechtgezet ziet. Maar afgezien van dergelijke onvolkomenheden stel ik het op prijs te verklaren dat bij het journaal in Nederland en, naar ik toch aanneem, ook bij het BRT-journaal, níét wordt gedaan aan bewuste misleiding, noch aan het geven van een verkeerde voorstelling van zaken. Trouwens, mocht er wel eens een journalist in een bepaalde fout vervallen, zijns ondanks of door welke toevalligheid dan ook, dan wordt dat toch ook alweer gecorrigeerd door alle andere journalisten om hem heen die, de volgende dag of week op dat zelfde onderwerp zittend, hun eigen, andere geluid laten horen.

En dan nog dit: hoe verknip je een interview, of hoe laat je een interview zien? Ook daarover moet mij een relativerende opmerking van het hart. Met name het journaal wordt altijd sterk gehinderd doordat de tijd bij ons een zeer schaars artikel is. In twintig minuten tijds moet je een vrij brede scala behandelen, en het gevolg is dan vaak dat een zeer belangrijk interview in anderhalf à twee minuten moet worden gebracht, en dat is in wezen vrijwel niets. Dan komt het vaak voor dat je ten eerste moet gaan snijden om wille van de tijd, en ten tweede om wille van het beeld: het geluid dat je hebt, is misschien heel belangrijk, maar doordat de cameraman juist op dat moment het beeld even liet zwaaien wordt dat beeld niet uitzendbaar verklaard. Of je moet van het ene shot naar het andere een overgang hebben die mooi is en niet storend werkt op de informatie; dan kan de buitenstaander wel zeggen dat het natuurlijk niet zozeer te doen is om mooie beelden, maar anderzijds is het een feit dat een storend beeld, dat wappert of springt, de kijkers juist afleidt van de boodschap. En dus is het wel degelijk functioneel dat het beeld vloeiend verloopt. Mochten er dus wel eens verknippen voorkomen of voor de deskundigen misschien onterechte inkortingen van interviews, dan hebben die vaak te maken met heel triviale technische oorzaken. Maar nogmaals, van bewuste misleiding of beïnvloeding is in Nederland bij het journaal, en voor zover ik het kan beoordelen ook bij de BRT, geen sprake.

De heer Bik. Misschien is het mogelijk in te gaan op de laatste en de voorlaatste vragenstellers voor zover zij hebben aangedrongen op een actiever voorlichtingsbeleid vanwege het ministerie van defensie, hetgeen trouwens dan evenzeer geldt voor de andere ministeries in de veiligheidsdriehoek. De voorlaatste vragensteller had het weliswaar over propaganda, maar als ik dat wat vrij vertaal neem ik aan dat ook hij een actievare voorlichting wenst. Nu geloof ik, dat er twee gronden zijn waarop dat zou moeten worden afgewezen. De volgorde van die twee is willekeurig, maar als eerste wil ik noemen de *praktische* grond: ik ben van mening dat in een land als Nederland alles wat ook maar op propaganda lijkt, het op de duur niet zou doen; sterker nog, zelfs averechts zou werken. En ten tweede is er het *principiële* argument tegen propaganda of actieve voorlichting vanwege door de overheid gefinancierde of zelfs opgezette instanties: waar elk beleid in Nederland — en dus ook het veiligheidsbeleid — de resultante is van een zakelijke en politieke discussie en ten behoeve van het bestuurlijke beleid in een regeerperiode is of zou moeten zijn neergelegd in regeerakkoorden en Memores van Toelichting, moet tevens worden erkend dat dat steeds de beleidsopvatting is van de op dat moment bestaande politieke meerderheid. Nu heeft in dit land de meerderheid altijd een fiks ontwikkeld ontzag voor minderheden — men heeft dat zelfs in de wetgeving vastgelegd — en derhalve zou het volslagen verkeerd zijn als de politieke meerderheid van dat ogenblik háár opvattingen over een aangelegenheid, waarover geen volstrekte consensus bestaat, zou gaan uitdragen in zoiets als propaganda of, voorzichtiger gezegd, een al te dynamisch en energiek voorlichtingsbeleid! Wij hebben in Nederland al één minister wiens taak het onder meer is bij te dragen tot de bewustwording van de landgenoten, en de vraag is of je dat nog zou moeten uitbreiden. Wat *mij* betreft moet het antwoord alleen maar ontkennend zijn.

De heer Frinking. Mijnheer de voorzitter, het bestuur van de Koninklijke Vereniging is zo wijs geweest in de samenstelling van het forum geen politicus op te nemen; daardoor kon de discussie zich onbekommerd gaan concentreren op de schuldvraag waar het gaat over de voorlichting

in Nederland inzake het veiligheidsbeleid: het is te wijten aan de politici. Ik wilde daarover op zijn minst toch wel het volgende zeggen.

De voorlichting heeft twee facetten, op de eerste plaats de boodschap zelf die men wil brengen, en op de tweede plaats tot wé men zich daarbij wil richten. Als het nu gaat over de boodschap, vraag ik mij af of de vereniging, zoals zij zich hier presenteert, het vandaag uitsluitend kan laten bij de constatering dat de boze wereld het allemaal zo verkeerd doet, terwijl de vereniging geen taak zou hebben. Gelukkig heeft de voorzitter van de vereniging al erop gewezen dat die taak er wél ligt, en ik geloof dat het heel goed zou zijn als ook leden van de vereniging zich de moeite zouden willen geven wat meer te werken aan de presentatie van het veiligheidsbeleid.

Ook vraag ik mij af — en daarbij doel ik niet zozeer op de Koninklijke Vereniging als wel op het defensieapparaat — of het voor de media wel zo gemakkelijk is de informatie te verkrijgen die nodig is om over het veiligheidsbeleid te kunnen zeggen wat gezegd dient. Daarover zou ik graag de reacties van de hier aanwezige mediavertegenwoordigers willen horen.

En ten derde is, als het gaat over media en defensiebeleid, ook de vraag gewettigd of buiten onze grenzen in het NAVO-bondgenootschap wel alles wordt gedaan wat daaraan moet gebeuren. Met name vraag ik dan de heer Van Campen of eigenlijk voor het bekendmaken van wat er gebeurde in de NAVO-ministerraad en hoe daar werd beslist, de gebruikelijke communiqués nog wel de beste methode vormen: zou het niet goed zijn de presentatie van die besluitvorming wat uitgebreider te richten op de Westeuropese bevolking en wat minder op het Kremlin, zodat er in de landen van het bondgenootschap betere en heldere inzichten over het veiligheidsbeleid kunnen ontstaan?

De heer Neuman. Dat is een vraagstelling in drie aspecten; ten eerste, moet de Koninklijke Vereniging meer doen aan de presentatie van het beleid; ten tweede, zijn de mediadeskundigen tevreden met de aard en de hoeveelheid van de informatie die hun wordt verstrekt; en ten laatste, wordt het niet tijd dat de Alliantie op een andere manier in de openbaarheid gaat opereren?

Bgen Walthuis. Hoewel ik geen voorzitter ben van de Koninklijke Vereniging, kan ik toch als medebestuurder wel iets zeggen over dat eerste aspect, namelijk in hoeverre de vereniging zich zou kunnen richten tot een wat groter publiek teneinde daaraan een goede voorlichting te geven over de totaliteit van het defensiebeleid. Vooropgesteld zij dan dat het veiligheidsbeleid als zodanig uiteraard een overheids-, in casu een kabinetsverantwoordelijkheid is. De Koninklijke Vereniging is daarbij zowel kritisch belangstellend als belanghebbend in die zin dat in haar doelstellingen het belang van de krijgsmacht een voorname plaats inneemt. Het presenteren van het defensiebeleid is, gelet op de feitelijke ligging van de verantwoordelijkheden, niet zozeer te beschouwen als een taak voor de Koninklijke Vereniging, die zich overigens wel degelijk ten doel stelt een zo groot mogelijk publiek te stimuleren tot een verantwoorde meningsvorming over wat een juist veiligheidsbeleid zou moeten inhouden. Het is in de laatste jaren dan ook duidelijk het streven geweest van het bestuur, met de verenigingsactiviteiten naar buiten te treden, uit de relatieve beslotenheid van de eigen ledenkring. Daarom ook werden de bijeenkomsten waar voordrachten en lezingen worden gehouden over alle vraagstukken die ook maar enigermate verband kunnen houden met de totale defensieproblematiek, opengesteld voor alle belangstellenden; dienovereenkomstig is ook de introductie bijzonder gemakkelijk gemaakt en de tijd, waarin alleen de leden toegang hadden tot die bijeenkomsten, ligt reeds ver achter ons. In dat zelfde verband mag ik nog memoreren dat de lezingen van de Koninklijke Vereniging zeer vaak worden georganiseerd en gecoördineerd in overleg en samenwerking met het Nederlands Genootschap voor Internationale Zaken dat zich, zoals bekend, beweegt op hetzelfde niveau en zich bezighoudt met dezelfde materie. Het voortzetten van die aanpak, waarvan ook de heer Frinking zich terecht voorstander heeft betoond, is bij het huidige bestuur ontegenzeggelijk wel in goede handen.

De heer Neuman. Als tweede deel van de vraag is dan nu aan de orde in hoeverre de mediavertegenwoordigers tevreden zijn met de aard en de omvang van de verstrekte informatie. Graag de

reactie van een van die vertegenwoordigers, en misschien wil daarna de andere daaraan nog iets toevoegen?

De heer Bik. Eén van die vertegenwoordigers is natuurlijk níet tevreden, maar ik denk dat velen er net zo over denken. De eenvoudige reden daarvoor is dat geen enkele journalist tevreden kan zijn met de informatie die men hem ter beschikking stelt; het zou ook verkeerd zijn als hij dat wél was, want dan zou hij waarschijnlijk het slachtoffer blijken te zijn van eigen slaperigheid. Dus, genoeg is het nooit! Nu is Defensie een eigenaardig departement. Ook de vorige sprekers hebben dat facet al onder uw aandacht gebracht, overigens waarschijnlijk ten overvloede voor een gehoor als dit. Er zijn dingen waarvan journalisten graag zouden willen weten hoe het precies zit, maar waar zij op dat moment de vingers niet achter kunnen krijgen, althans niet met medewerking van het departement; en dat mogen zij eigenlijk ook niet verwachten. Natuurlijk zou elke journalist het liefst een permanente plaats vlak naast het bureau van de minister willen hebben, bij voorkeur ook nog met een bandrecorder, maar zover kan het uiteraard niet gaan. Ik ben daarom van mening dat het al heel wat waard zou zijn als het departement in staat zou zijn via de Directie Voorlichting te komen met toelichtingen, feiten en achtergronden op momenten waarop journalisten dat zouden wensen. Wat dat betreft, moet ik zeggen — zonder dat ik nu voortdurend behoefte gevoel de heer Querens in bescherming te nemen — dat het in het verleden wel eens minder is geweest bij de Directie Voorlichting.

Verder denk ik ook dat de belangstelling van de consumenten in de informatie-industrie zich verplaatst, van het specifiek krijgskundige naar het veel meer specifiek politieke: het zijn als het ware de Frinkings die beslissen wat er straks gaat gebeuren, en veel minder — om maar eens een naam te noemen — de Walthuizen. Enerzijds stel ik dus vast dat van de belangstelling der journalisten als regel niet meer dan een beperkt gedeelte kan worden bevredigd, anderzijds komt daar nog bij dat — gegeven die gewijzigde belangstelling van het grote publiek — natuurlijk van de departementen en voorlichtingsafdelingen ook niet het onmogelijke mag worden

verlangd; want hetgeen onderwerp is van politieke twist — en daaraan doet de heer Frinking, gemandateerd door de kiezers, van harte mee — kan, voor zover het vragen opwerpt, niet of zelden worden beantwoord door een ministerie: veel vaker moet het antwoord daarop worden geleverd door de politici. En ik denk dat de heer Frinking zich in dat opzicht maar moet beschouwen als een van degenen die door die gewijzigde situatie zijn begunstigd, want dat hij het als kamerlid heel wat voordeliger heeft dan zo'n twintig jaar geleden. Of de natie het daarmee óók voordeliger heeft, laat ik hier buiten bespreking.

Drs. Hillen. In mijn aanvullende antwoord wil ik mij beperken tot de overheidsvoorlichting in het algemeen. De contacten die wij daarmee hebben, bereiken vaak een graad van droefheid die wij liever niet zouden zien. Natuurlijk is het zo, en de heer Bik merkte dat terecht ook al op, dat de journalist liever alles zou willen weten. Maar er komen van departement tot departement geweldige verschillen voor, om niet te spreken van hoogte- zowel als dieptepunten. Daarbij moet ik dan constateren dat het aantal dieptepunten dat der hoogtepunten aanmerkelijk overtreft. De mogelijkheid die wij hebben om tot de begeerde informatie door te dringen — zeker als visueel medium, wat inhoudt dat je voor een interview nogal gauw een minister zult willen hebben en niet genoeg neemt met minder dan een staatssecretaris — is niet altijd optimaal, om niet te zeggen minimaal.

Dat geldt evenwel níét — en dat bedoel ik niet om de heer Querens lof toe te zwaaien — voor Defensie. Ik kan mij voorstellen dat er in de krijgsmacht enige zorg is over de voorlichting, omdat men het altijd béter zal willen hebben, maar voor Defensie geldt blijkens mijn eigen ervaring dat steeds à la minute medewerking wordt gegeven. In andere deelgebieden is het daarentegen maar al te vaak droevig gesteld.

De heer Neuman. Zo te horen komt de heer Querens er inderdaad niet zo kwalijk af. Misschien wil hij nog iets hieraan toevoegen?

De heer Querens. Laat ik verklaren dat ik wel geïrriteerd ben door de appreciatie voor wat wij pogen te doen. Daarnaast wil ik hier toch ook belijden

dat wij zelf, van onze kant, helemaal niet zo tevreden zijn over de hoeveelheid informatie die wij kunnen overreiken, en dan denk ik met name aan gegevens, goed geordende, controleerbare feiten over zulke belangrijke onderwerpen als bijvoorbeeld de krachtsverhoudingen, die toch uitermate bepalend zijn voor het hele veiligheidsbeleid. Ik neem aan dat er binnen deze zaal velen zijn die weten hoe dat komt. Het is verschrikkelijk moeilijk, binnen het bondgenootschap eenheid van opvatting te bereiken, zelfs over de feiten. Over de krachtsverhoudingen en dergelijke zaken bestaan talloze publikaties van de meest uiteenlopende instituten, maar er is géén pakket van geordende feiten en gegevens dat erop is gebaseerd dat de NAVO-landen het onderling eens zijn dat de situatie ter ene en ter andere zijde inderdaad zó is. Het ontbreken daarvan is uiteraard een grote handicap bij onze activiteiten. Indien daarin verbetering zou kunnen worden gebracht, zullen ook onze mogelijkheden toenemen en zullen wij het de mensen ook beter kunnen duidelijk maken.

De heer Neuman. In tweeërlei opzicht is hier het bondgenootschap zelf aangesproken. In de eerste plaats door de heer Frinking, die vroeg of dat met die communiqués nu allemaal zo verder moet en of het niet op een andere manier kan, en in de tweede plaats met de weklucht van de heer Querens over het gemis aan eensgezindheid over onderwerpen als de krachtsverhoudingen. Wil de heer Van Campen zijn licht daarover laten schijnen?

Dr. Van Campen. Over het eerste, door de heer Frinking aan de orde gestelde punt het volgende. De communiqués vervullen naast een informatieve natuurlijk ook een politieke functie. Zij zijn „read documents” van grote politieke waarde, die nu eenmaal uit de aard der zaak bestemd zijn voor allen in de wereld die géén lid zijn van het bondgenootschap maar ons wel in meer of mindere mate welgeïnteresseerd zijn. Maar dat belet ons niet dergelijke communiqués toch ook te stellen in een wat eenvoudiger taal die iedereen, ook in ons eigen land, kan aanspreken; bij onze daartoe aangewende pogingen hebben wij enige vorderingen kunnen boeken. Maar het zijn niet alleen de communiqués, die verslag doen van het-

geen er werd besproken in ministeriële zittingen en in zittingen van de Raad op ambassadeursniveau: over de laatst gehouden zittingen over Polen bijvoorbeeld — daarna zijn er geen ministeriële zittingen meer geweest — zijn „press releases” uitgegeven die zeer duidelijk waren. Ook zijn er persconferenties, niet alleen van de Secretaris-generaal maar van alle ministers van buitenlandse zaken en defensie zonder uitzondering, waar toelichtingen worden gegeven op de communiqués (of zelfs, zoals in een Nederlands geval, op een níet bestaand communiqué, waaruit u kunt opmaken hóe ver de dienstverlening wel kan gaan!).

Aan de andere kant moet u in verband met de vraagstelling wel bedenken dat de Alliantie — en daarom gaf ik u niet voor niets de constitutionele definitie van de Alliantie — in moeilijkheden zou komen met de nationale regeringen indien zij zelf op het pad van de voorlichting zou gaan. De Secretaris-generaal en zijn collega's doen wat zij kunnen, maar zodra zij te ver gaan, staan de regeringen van de leden-staten onmiddellijk klaar om hen erop te wijzen dat de voorlichting een nationale taak is. En wanneer wij dan constateren dat die nationale voorlichtingstaken vaak niet, of slechts ten dele, worden uitgevoerd, en de Secretaris-generaal richt zijn opmerkzaamheid dan daarop, dan is de ontvangst niet altijd even aardig.

Dit gezegd zijnde, zijn wij volledig bereid het mogelijke te doen; maar u weet even goed als ik dat ons informatiepakket nauwelijks voldoende is om ook maar de staart van een modern vliegtuig te kunnen kopen, en dat wij krachtens de constitutionele verhoudingen niet geroepen zijn — terwijl het ons al evenmin geoorloofd is — veel in dat opzicht te doen.

In de tweede plaats de krachtsverhoudingen. Met wat daarover al werd gezegd, kan ik heel wel meegaan; maar ik moet toch wel constateren dat er nationaal niet voldoende wordt gedaan. Zo hebben bijvoorbeeld de Amerikanen een publikatie over de krachtsverhoudingen verzorgd; zij hebben daaraan veel kosten en moeite besteed, en zij zijn uitermate ontsticht dat de nationale regeringen niet eens de moeite nemen dat geschrift te verspreiden. Het is mij bekend dat ook in Nederland die publikatie op aanvraag verkrijgbaar is, maar hoeveel mensen zullen de

moeite nemen een brief te schrijven om te vragen of dat Amerikaanse drukwerkje hen kan worden toegestuurd? Dat valt niet onder propaganda, het is zelfs niet eens een voorlichtingstaak; maar men kan moeilijk beweren dat er maatregelen zijn getroffen om een ruime nationale verspreiding te verzekeren.

Het is natuurlijk waar, dat men het over de krachtsverhoudingen niet geheel eens is. Dat is een van de moeilijkheden van een alliantie van soevereine staten: elke document dat de alliantie-als-zodanig zou willen uitgeven, moet de goedkeuring hebben verkregen van alle vijftien regeringen. En de vraag is dan, of die regeringen het wel eens zijn over alle cijfers die zouden moeten voorkomen in een document over de krachtsverhoudingen; dát is de moeilijkheid.

Eén ding wil ik toch nog wel heel duidelijk zeggen: ik heb niet gesproken over propaganda, ik sprak over een *actieve voorlichting*, en dat is iets geheel anders. Om een ander voorbeeld te noemen: ik kan niet begrijpen waarom een Britse regering — níet zijnde een coalitieregering maar een conservatieve, tot dan toe niet door tweespalt of wat dan ook geteisterde, regering — weigert in te grijpen in het nucleaire debat in het Verenigde Koninkrijk, en weigert de zeer geringe kosten te dragen die worden gevegd door het aanstellen van een voorlichtingsambtenaar, die het volk níet zou moeten benaderen met propaganda voor het nucleaire standpunt maar met reële voorlichting over de verschillende aspecten van het nucleaire probleem zoals zich dat voordoet. Dát is geen propaganda bedrijven, en daartegen kan derhalve ook geen bezwaar bestaan, maar dat een nationale regering — in casu de Britse — zoiets weigert, is nalaten voldoende voorlichting te geven aan de publieke opinie!

Ritm De Vries. In hoeverre wordt het wenselijk geacht dat actief dienende militairen zich uiten in de media, niet als officiële vertegenwoordigers van het ministerie maar wel herkenbaar als actief dienenden?

Bgen Walthuis. Voor mij, b.d. zijnde, is het moeilijk op die vraag een concreet antwoord te geven dat tevens het vigerende beleid tot zijn recht doet komen. Persoonlijk ben ik ervan overtuigd dat de militairen waarover het gaat — en in

het bijzonder de officieren op grond van de door hen afgelegde eed — zeer wel weten wat zij, met het oog op de belangen van de krijgsmacht, gehouden zijn te doen en na te laten. Daarom is het duidelijk dat de militair die zich in de media uit, dat uitsluitend doet in het belang van de krijgsmacht; en naar mijn mening is hij daartoe ook geautoriseerd. Wanneer daarover eventueel misverstanden mochten bestaan, of wanneer de betrokkene vreest dat zijn voorgenomen uitingen níét geoorloofd zouden kunnen worden bevonden, komt het mij voor dat de hiërarchie lijn daarover genoegzaam opheldering zal kunnen en willen verschaffen.

Kol Klu Louwerse. Ik ben blij dat dit onderwerp werd aangesneden door een subalterne officier. Want de oproep die vanmorgen werd gericht tot de jongere officieren zich meer te uiten, heeft mij doen besluiten de volgende vraag voor te leggen aan de plaatsvervanger van de directeur Voorlichting. Wanneer ik word uitgenodigd deel te nemen aan een forum dat zal optreden voor een zaal vol politiek geëngageerden van ter linkerzijde van het centrum, waarom wordt mij dan niet toegestaan te spreken uit hoofde van mijn functie doch uitsluitend à titre personnel, en dan nog het liefst in burger gekleed?

De heer Querens. Het is altijd wat onpraktisch, te moeten antwoorden op een vraag over een concreet geval dat je niet bekend is, en daarmee kan ik nu niet zo heel gemakkelijk uit de voeten. Als het gaat om het in het openbaar, in welke vorm ook, optreden van militaire ambtenaren zijn er — naast wat in de organisatie als normaal wordt beschouwd — ook ambtelijke aanwijzingen van toepassing die er al een reeks van jaren zijn en die, ietwat geglobaliseerd, inhouden dat van ambtenaren die het dichtste zitten bij het punt waar de beleidsbeslissingen worden genomen en die dus de sterkste bijdragen leveren tot de besluitvorming, een grotere mate van terughoudendheid wordt verwacht bij het doen van uitlatingen tijdens een optreden in het openbaar dan er wordt verlangd van anderen, die werkzaam zijn op veel grotere afstand van het beleidsniveau en die bij de besluitvorming ook niet rechtstreeks zijn betrokken. Andere richtlijnen terzake zijn mij niet bekend, en ik zeg in algemene zin

ook steeds dat iedereen die voor zoiets wordt benaderd dat voor zichzelf moet, en moet kunnen, uitmaken. Voor zover ik mij kan herinneren heb ik in heel mijn praktijk ook nooit tegen iemand op dit punt gezegd dat het níét mocht, noch ooit enige aandrang uitgeoefend, maar alleen bereidheid getoond te adviseren hoe een dergelijk optreden op de interessantste wijze tot het beste effect zou kunnen leiden. Als er desondanks zich een geval heeft voorgedaan waarin kolonel Louwerse concreet heeft te horen gekregen dat hij niet zou mogen deelnemen op de manier die hemzelf passend voorkwam, en als daarbij de motivering is geweest dat de minister niet ermee zou willen instemmen, wil ik graag later alsnog de relevante informatie daarover ontvangen. Maar op dit moment kan ik niet daarop reageren.

De heer Fieyra. Mijnheer de voorzitter, ik wil opmerken dat men in verwarring verkeert en rondraait in een vicieuze cirkel, waarin de zwarte Piet wordt doorgeschoven, of naar de media die de schuldigen zouden zijn, of naar de politici. Maar ik meen dat de oorsprong waarschijnlijk ook moet worden gezocht in de ingewikkeldheid van de problemen. Een van de sprekendste voorbeelden van het tot uiting komen van die problemen is wel hetgeen de illustere opperbevelhebber van de geallieerde strijdkrachten en latere president van de Verenigde Staten, Dwight D. Eisenhower, heeft gezegd in zijn afscheidsrede, namelijk dat er een groot probleem schuilt in het militair-industriële complex. Als wij dan nu zien dat een opperbevelhebber van de NAVO-strijdkrachten is terechtgekomen op een hoge positie, juist in een politieke functie, terwijl de verwarring en onzekerheid over al deze problemen groot is en er geen duidelijk beleid is te onderkennen, dan verwondert het mij bepaald niet dat daarvan de weerspiegeling doorwerkt en dat ook in de kleinere landen onevenwichtigheid wordt teweeggebracht doordat men eigenlijk met de problemen niet goed raad weet. Ik zou het op prijs stellen indien u ook dit aspect aan de orde zoudt willen stellen.

De heer Neuman. Die vraag geef ik gaarne door aan de heer Bik: is de problematiek te ingewikkeld om te behandelen?

De heer Bik. Dat hangt er maar van af hoe die problematiek wordt behandeld, hoe men die wènst te behandelen. Zeker, ingewikkeld is het inderdaad. Voor zover ik, als eenvoudig journalist, erover moet praten weet ik dat de verwikkelingen vaak zó complex zijn dat het in de ongelijke slag die dagelijks tegen de actualiteit moet worden geleverd zeker voor de doorsnee-journalist — en met die kwalificatie refereer ik níét aan 's mans intellectuele niveau noch aan zijn opleiding maar meer aan de omstandigheden waarin hij functioneert — vaak buitengewoon moeilijk is daar grip op te krijgen.

Zeker is het, voor zover ik dat enigszins in de vraag heb beluisterd, terecht opgemerkt dat er inderdaad van verwarring moet worden gesproken. In die verwarring, die met name in West-Europa rond het kernwapenvraagstuk valt waar te nemen, is sinds het optreden van de nieuwe Amerikaanse regering een duidelijke versnelling gekomen, en het zal ook zeker wel daarmee verband houden. Ik denk dan ook dat menige Westeuropese politicus het er niet gemakkelijker op heeft gekregen sinds president Reagan het Witte Huis heeft betrokken (hetgeen overigens op zichzelf over president Reagan nog niet zo heel veel zegt, want hij is door zijn kiezers in deze richting gelegitimeerd op precies dezelfde manier als menige Westeuropese politicus in een andere richting is, of méént te zijn, gelegitimeerd, en ik denk dat daardoor ook al grotendeels de spanning in de West-Westverhoudingen wordt bepaald) en ik betwijfel of die op zichzelf zo ingewikkelde problematiek mínder ingewikkeld zou kunnen worden gemaakt. Ik verwacht ook niet dat het probleem te verhelpen zal zijn door de ingewikkeldheid van het geval zelf te schetsen.

Overigens merk ik op dat u, sprekende over de nieuwe Amerikaanse minister van buitenlandse zaken die voordien commandant van de NAVO-strijdkrachten is geweest, toch ook de vergelijking zoudt moeten trekken met Eisenhower die u zelf ook al hebt genoemd. Ook díé verwisselde immers een militaire functie voor een politieke, en dat is nu eenmaal een verschijnsel dat zich wel vaker heeft voorgedaan.

De heer Neuman. Om deze discussie te besluiten

rest ons nog tijd voor een laatste vraag en de beantwoording daarvan door het forum.

Maj Klu De Jong. Een korte vraag, mijnheer de voorzitter, die ik ontleen aan uw samenvatting en die ik daarom misschien op dit tijdstip wel juist mag achten: is er nu, gezien de sterk gerelativeerde betekenis van de invloed die de media met hun informatieverstrekking uitoefenen op het functioneren van het bondgenootschap, werkelijk reden tot zorg, of niet?

De heer Neuman. Die vraag wil ik eerst voorleggen aan de vertegenwoordigers van de media. De heer Hillen?

Drs. Hillen. Mijnheer de voorzitter, u geeft mij nu wel het woord, maar ik vraag mij af of ik nu moet uitmaken of en wanneer er sprake is van zorg. Elke discussie die ik waarneem, is journalistiek interessant, maar waarheen die dan leidt, is natuurlijk een tweede. Kortom, ik zie geen kans over deze vraag erg veel te zeggen; dat doe ik dus ook niet.

De heer Bik. Mij tot op zekere hoogte aansluitende bij de heer Hillen denk ik bovendien dat journalisten ervoor moeten oppassen voortdurend de zorgen van anderen te delen, ongeacht of dat nu de zorgen zijn van militairen of van andere staatsburgers. Dat is ook niet hun primaire taak. In het verleden heeft de vorige voorzitter van de Tweede Kamer, dr. Vondeling, de journalisten ook wel eens opgeroepen te gaan functioneren als een soort plaatsvervangende volksvertegenwoordiging, een soort „Slaperdijk” in de democratie; dat was zonder twijfel goed bedoeld, maar het was wel een hoogst onpraktische aanbeveling en ook principieel niet zo'n heel goede.

Verder, wat de vragensteller betreft, waaróver zoudt u eigenlijk bezorgd moeten zijn? Over wat de media vinden, of niet vinden? Wat zij wel of niet doorgeven? Of zoudt u bezorgd moeten zijn over wat er aan de hand is onder grote delen van de bevolking, onder de kiezers dus? Voor zover er een dragende boodschap was vervat in de verhalen van de heer Hillen en mijzelf, en ten dele van de andere heren, was die toch eerder dat media reflecterend werken, althans tot op grote hoogte, en veel minder dat media kunnen vóór-

gaan. Wat dat betreft denk ik dan ook dat het probleem nog ingewikkelder is dan u impliciet in uw vraag suggereerde.

De heer Neuman. Ik merk nog op — alleen om er blijk van te geven dat ik goed bij de les ben geweest — dat de heer Hillen voor wij aan deze paneldiscussie begonnen, in zijn inleiding als zijn mening heeft te kennen gegeven dat er eigenlijk géén structurele ommekeer is in de houding van het Nederlandse volk ten opzichte van de veiligheidsproblematiek in het algemeen. Dus, al heeft hij in zijn bijdrage aan deze discussie nu gezegd dat hij zich daarover liever niet uitsprak, ik geloof dat hij dat tevoren al wél had gedaan. Ik zeg dat slechts ter wille van de volledigheid.

Dr. Van Campen. Ik zou zillen spreken over de zorg van het bondgenootschap. Er is zorg in het bondgenootschap, daarover kan geen twijfel bestaan. Die zorg wordt gemotiveerd door de mate waarin men kan vermoeden dat de media de publieke opinie beïnvloeden. Ik ben het wel eens met wat werd gezegd door de mediadeskundigen, namelijk dat die invloed geringer is dan vaak wordt aangenomen. In dat verband herinner ik aan het historische voorbeeld van Roosevelt, die viermaal werd herkozen terwijl praktisch heel de Amerikaanse pers zich viermaal fel daartegen had verklaard. Dat wijst erop dat de publieke opinie wel degelijk ook andere elementen en andere invloeden evenzeer verwerkt.

Maar niemand zal kunnen ontkennen dat er een zekere invloed is, en voor zover die invloed zich manifesteert, is er grote zorg in het bondgenootschap. Niet alleen over de situatie in Nederland, maar in vele landen van de Alliantie waar men inderdaad heeft te maken met een van de media uitgaande invloed die nu eenmaal, uit het perspectief van de Alliantie bezien, niet erg objectief noch positief is. Die zorg moge onder meer hieruit blijken, dat de Noordatlantische Raad in de laatste zes maanden ongeveer drie zittingen geheel heeft gewijd aan het informatieprobleem. En als men mij zou vragen welke op dit ogenblik de grootste problemen van de Alliantie zijn, zou ik er drie opnoemen, waarvan er twee in dit verband niet ter zake doen, maar het derde is dan toch wel het informatiebeleid, de rol van de media in de totstandkoming van de publieke opi-

nie, en diensvolgens in laatste instantie de steun die de Alliantie voor haar veiligheidspolitiek en de verdere politiek van de regeringen kan vinden in de bevolkingen van de leden-staten.

De heer Neuman. Tot slot dan generaal Walthuis.

Bgen Walthuis. Ik zou de vraagstelling van de heer De Jong positief willen beantwoorden. Rondkijkende in deze zaal zie ik overwegend de krijgsmacht, en ik ben van mening dat die krijgsmacht wel degelijk terecht bezorgd is over de situatie. Daarstraks heb ik dat verwoord door te verwijzen naar de bewuste formule. De krijgsmacht maakt zich zorgen omdat alle militaire inspanningen nutteloos en zinloos kunnen zijn wanneer die niet worden gedragen door een moreel van het Nederlandse volk dat ten minste boven de factor één zou moeten liggen.

Waar in ons land de politieke meerderheid bestaat, is het van belang, althans voor de krijgsmacht, te onderkennen dat in die systematiek het gevaar zit ingebouwd dat die politieke meerderheid zou kunnen verschuiven. En wanneer die politieke meerderheid dan zou verschuiven van pro-NAVO naar anti-NAVO, zou dat in een democratisch bestel impliceren dat onze verdedigingsstrategie-op-lange-termijn haar continuïteit zou verliezen. Dan zou het gevolg kunnen zijn dat een strategie van de ene dag op de andere zou moeten worden gewijzigd omdat de politieke meerderheid wijziging ondergaat. Maar iedere militair weet, dat het ten enenmale onmogelijk is op slag over te schakelen van het ene strategische concept op een geheel ander. Ook dat acht ik dan ook een reden tot grote bezorgdheid in kringen van de krijgsmacht. Dat impliceert overigens allerm minst dat de krijgsmacht die politieke ontwikkelingen zou moeten trachten te beïnvloeden, laat staat zou moeten proberen daarin in te grijpen.

Uit de hoek van de media heb ik gehoord dat de media in wezen meer de opvattingen van lezers en kijkers volgen dan dat zij zouden trachten die te vormen. Ik ben van oordeel dat ook dáarin een reden tot zorg voor de krijgsmacht ligt. Immers, wanneer de media de publieke opinie niet vormen, wie doet dat dan wél?

En daarmee, mijnheer de voorzitter, meen ik de

bezorgdheid te hebben verwoord die zonder twijfel ook in deze zaal aanwezig is. Dat is, wat ik in mijn inleiding heb geprobeerd te doen uitkomen: ik heb zo mijn twijfels over de rol die de media spelen in het geheel. Ik heb mij toen afgevraagd of die twijfel is afgenomen, of misschien zelfs toegenomen. Dat uit deze zaal tot slot deze vraag nog werd gesteld, bevestigt mijns inziens dat de zorg nog allerminst zal zijn weggenomen!

De heer Neuman. Dames en heren, ik geloof dat de discussie zich wel ongeveer heeft ontwikkeld langs een aantal van de lijnen die ik in het begin heb aangegeven. Zoals zo vaak in dergelijke bijeenkomsten het geval is, hebben wij de meer

fundamentele problemen niet kunnen oplossen. Om ten slotte nog even in te gaan op hetgeen de heer Walthuis zojuist zei: mij dunkt dat het al een belangrijke bijdrage zou zijn wanneer de twijfel omtrent de rol van de media niet zou zijn weggenomen maar in ieder geval wel vermindert.

Ik geloof dat wij over en weer de hoop niet moeten opgeven; daartoe is ook weinig reden. Ik wil de leden van het panel graag danken voor hun bijdragen aan deze discussie, evenals ook hen in de zaal die de weg naar de microfoons hebben gevonden; ik dank u zeer, en sta graag mijn plaats weer af aan generaal Verheijen.

MAAK U NIET BEZORGD
dat u na dienstverlating de
MILITAIRE SPECTATOR

niet meer zult ontvangen:

als lid van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van
de Krijgswetenschap vindt u hem maandelijks in uw bus!
Bovendien driemaandelijks Mars in Cathedra. Voor f 30,- per jaar!
(Buitenland f 40,-)

Snel een briefkaart aan de secretaris

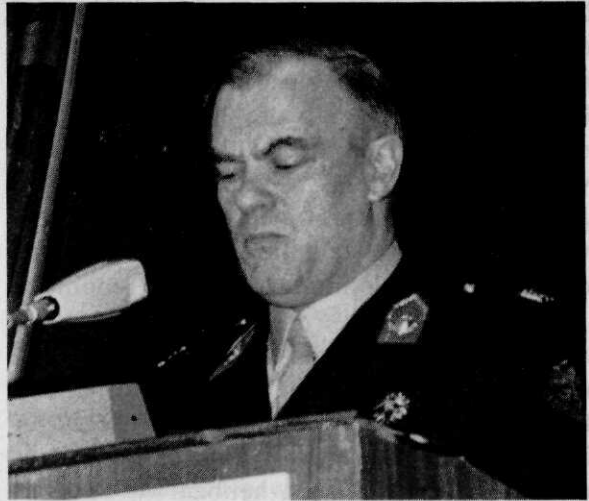
DENIJSSTRAAT 135, 2251 HJ DEN HAAG

en uw bezorgdheid is over!

Slotwoord

Nadat de aanwezigen met een langdurig applaus hun waardering hadden betuigd voor hetgeen de inleiders en forumleden hadden geboden, sloot de voorzitter van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap, brigadegeneraal Verheijen, de jubileumviering af met de volgende beschouwing.

Aan het begin van deze themadag heb ik de heren inleiders en de discussieleider de opdracht gegeven zich in de eerste plaats te houden aan de tijd, en in de tweede plaats reliëf te geven aan deze dag. Daarbij gaf ik als voorzitter het voorbeeld, te lang te spreken. Welk verwijt ik daarna ook een inleider zou willen maken, het zou nimmer terecht zijn geweest want hij kon mij erop vangen dat ik zelf te veel tijd in beslag had genomen. Edoch, tijdens de discussie werd gelukkig aangereikt wat het ware argument was, namelijk toen de term „geheimhouding” werd gebruikt: het was voor mij niet mogelijk, in de convocatie

In zijn slotwoord kon de voorzitter met voldoening gewagen van een uitstekend geslaagde themadag

reeds aan te geven dat hedenmorgen ook legpenningen zouden worden uitgereikt, vandaar dat de tijd die ik als voorzitter nodig had ook langer moest zijn dan in de convocatie vermeld. Voorts wil ik tot de vandaag al eerder toegesproken subalterne officieren in deze zaal de relativerende opmerking maken dat niet alleen de rang bepalend is, maar dat vaak voor rijpheid ook een bepaalde leeftijd vereist is. Wat dat betreft kunnen zij met een gerust hart in het verleden kijken, want de leeftijd van subalterne offi-

cieren ligt momenteel aanzienlijk lager dan in de tijd waarop wij vandaag terugblikken.

Wanneer ik dan tot slot de themadag als zodanig bezie, is dat als het beschrijven van een hand waaraan vijf vingers zitten. Wij hadden vijf sprekers, en ik had hen gevraagd zeer kort een bijdrage te leveren. Hun gezamenlijke presentatie zou ik het beste kunnen vergelijken met een kristal waarvan wij de diverse vlakken hebben te zien gekregen; alleen, wat u daarvan hebt opgevangen, is afhankelijk van de lichtinval. Ik ben ervan overtuigd dat wij in ieder geval vandaag de verschillende vlakken hebben mogen zien in een helder licht, te danken aan de wijze waarop de inleiders zich van hun taak hebben gekweten, bekwaam geleid door de voorzitter van het forum. Maar ik zou onvolledig zijn als ik mij daarbij niet tevens zou wenden tot degenen die uit de zaal een bijdrage hebben geleverd aan de dis-

Alles bijeengenomen, reden tot grote tevredenheid bij zowel de hoofdredacteur van de Militaire Spectator als de voorzitter van de Koninklijke Vereniging die dat tijdschrift uitgeeft

cussie: dat nuanceert, en kleurt de lichtinval toch weer. Ik ben ervan overtuigd dat wij daarmee eigenlijk nog wel zouden kunnen doorgaan, maar de tijd dwingt ons te eindigen.

Ik dank u allen voor uw aanwezigheid hier en heden. Wij sluiten hiermee de terugblik over de achter ons liggende honderdvijftig jaar Militaire Spectator af, en kijken hierna alleen nog maar vooruit!

◁ In de middag van de jubileumdag opende de hoofdredacteur de tentoonstelling „150 jaar Militaire Spectator”, die door medewerkers van het Bureau Tentoonstellingen was voorbereid, in de Frederikkazerne te Den Haag. De belangstelling bij deze officiële opening was groot . . .

. . . en de waardering voor het tentoongestelde was oorzaak dat de secretaris-generaal alle medewerking verleende aan het ook elders in den lande doen herhalen van deze expositie

Westerse veiligheidsbelangen?

De veiligheid van het Westen wordt niet meer alleen in Europa op de proef gesteld maar ook in andere delen van de wereld, zoals in het Midden-Oosten en de Perzische Golf. Deze veranderde situatie in het wereldbeeld vereist een aanpak die aanzienlijk verschilt van die welke in de alliantie tot nog toe is toegepast. De laatste tijd is zeer veel gepubliceerd over deze veranderingen, hetgeen voor de directeuren van vier belangrijke wetenschappelijke instituten op het gebied van defensievraagstukken (Forschungsinstitut der deutschen Gesellschaft für Auswärtige Politik in Bonn; Council on Foreign Relations in New York; Institut Français des Relations Internationales in Parijs; Royal Institute of International Affairs in Londen) aanleiding was een gemeenschappelijk samenvattend rapport op te stellen.

De schrijvers stellen vast dat in een scherp contrast tot tien jaar geleden, toen vooruitzichten voor ontspanning en wapenbeheersing nog veelbelovend waren, het begin van de jaren '80 wordt gekenmerkt door toegenomen spanning tussen Oost en West, mede veroorzaakt door vergrote Sovjetrussische militaire dreiging in Europa en in de Derde Wereld. Bovendien heeft ook de langdurige economische crisis ingrijpende invloed in het wereldgebeuren. Een en ander heeft ertoe geleid dat bij de Atlantische partners verschillen van in-

zicht zijn ontstaan op het gebied van defensie-inspanning, wapenbeheersing en ontwapening. Ook de Midden-Oostenpolitiek, de reacties op de inval in Afghanistan en de gebeurtenissen in Iran hebben hun sporen achtergelaten.

Hoewel het bondgenootschap eerder werd geconfronteerd met onenigheden — men denke daarbij aan de Suezcrisis in 1956, de Franse terugtrekking uit de militaire structuur en de confrontatie tussen Griekenland en Turkije — is de huidige crisis van een hogere orde.

In hun rapport analyseren de schrijvers de daaraan verbonden problematiek en geven aan hoe de NAVO resp. het Westen de nieuwe uitdagingen van de jaren '80 het beste het hoofd kan bieden.

Als uitgangspunten voor hun beschouwing onderkennen zij de volgende aspecten:

- de divergerende politieke horizons: Europa voornamelijk regionaal gericht, aan Amerikaanse zijde een graduele verschuiving naar een meer mondiale benadering;
- de relatieve groei van de Europese economische macht stimuleert helaas geen parallelle veiligheidspolitiek („security on the cheap”);
- de afnemende invloed van Amerikaans leiderschap wordt niet gecompenseerd door sterk Europees leiderschap;
- West-Europa gelooft, in tegenstelling tot de Verenigde Staten, in een „deelbaarheid” van de ontspanning, met name omdat het einde van détente voor Europa ernstige politieke, economische, humanitaire en veiligheidsconsequenties zal hebben;
- de fragiele „balance of imbalances” waarop de flexibility-in-

Deze rubriek bevat uittreksels uit binnen- en buitenlandse publicaties. De verantwoordelijkheid van de redactie beperkt zich tot een juiste weergave van de inhoud van de artikelen.

responsestrategie is gebaseerd, is in het afgelopen decennium ontregeld door de omvang van de Russische militaire uitbreidingen op elk niveau.

De schrijvers onderkennen dat elk streven naar een her/vernieuwing van de atlantische relatie rekening dient te houden met de publieke opinie, die zich globaal op twee tegengestelde ideeën concentreert:

— aan Europese kant blijft men (vergeefs?) hopen op een verdergaande ontspanning ten einde de voordelen van vrede en welvaart te genieten, onverschillig voor wat in de rest van de wereld gebeurt. Dat betekent: ontspanning ten koste van alles, onderschatting van de Sovjetrussische militaire dreiging en bagatelliseren van gebeurtenissen in de Derde Wereld;

— aan Amerikaanse kant is een stijgende tendens merkbaar, terug te keren naar de periode van Amerikaanse suprematie en absoluut leiderschap in de wereld. Daaruit vloeit enerzijds voort een verschuiving van veiligheidsbelangen naar andere regio's; anderzijds wordt daarbij de Europese houding gezien als „finlandization” of „self-neutralization”.

Het is voor de schrijvers duidelijk dat het bovenstaande kan leiden tot een scheuring in de alliantie en het is derhalve noodzakelijk dat op korte termijn opnieuw gemeenschappelijke doeleinden ten opzichte van Sovjet-Rusland en de Derde Wereld worden gedefinieerd en dat nieuwe overlegstructuren worden gecreëerd om deze doeleinden te bereiken. In hun beschouwing over deze nieuwe aanpak komen de schrijvers tot drie belangrijke aanbevelingen.

Ten eerste dienen er nieuwe overlegorganen te worden gecreëerd waarbij een onderscheid wordt gemaakt tussen problemen op mondiaal niveau en die welke van regionaal belang zijn. De belangen van de kleinere naties, die niet altijd bij dat overleg betrokken zullen zijn, dienen uiteraard wel gewaarborgd te blijven. Nieuwe overlegstructuren betreffen zowel de relaties tussen NAVO-landen, als de relatie met de EEG als de „principal nations approach”. Voor wat betreft de NAVO dient er een beter overleg plaats te vinden over het beleid ten aanzien van Sovjet-Rusland en zijn invloedssfeer, hetgeen formeel niet behoeft te leiden tot uitbreiding van haar gebied van verantwoordelijkheid. De overneming van bepaalde taken kan echter Amerikaanse middelen vrij maken voor inzet elders; daarenboven is symbolische aanwezigheid van Westeuropese landen in spanningsgebieden van grote politieke betekenis. Voorts zou het besluitvormingsproces in de NAVO/Westerse wereld aanmerkelijk worden versneld indien de Westeuropese landen als een politieke eenheid zouden kunnen optreden. Het is derhalve van het grootste belang dat stappen naar Europese politieke eenwording — zoals wordt benaderd in EG, EPS, en in defensiesamenwerkingsverbanden als Eurogroep — ook naar buiten gestalte krijgen.

Ten slotte lanceren de schrijvers het idee te komen tot een informele groepering van „principal nations”; landen die bereid zijn concrete verplichtingen na te komen in een gebied waar Westerse belangen op het spel staan. In eerste instantie gaan de gedachten uit naar de Verenigde Staten, Engeland, Frankrijk, de Duitse Bondsrepubliek en Japan. Afhankelijk van de regio kunnen aan bovengenoemde landen andere worden toegevoegd: bv. bij een potentiële crisis in de Middellandse Zee dienen Italië en mogelijk andere mediterrane landen te worden betrokken. Teneinde de NAVO niet te committeren, en deelneming

BOEKEN

Armies of the world, door J. Weeks, 224 blz., geïll. Uitg.: Jane's Publishing Cy Ltd, Londen, 1981. Prijs £ 5,95.

Over de verschillende krijgsmachten in de wereld bestaat een bijzonder groot aantal boeken, waarin de schrijvers en samenstellers hun onderwerp van de uiteenlopendste gezichtshoeken belichten en waarin vaak een bijna onhandelbare massa gegevens wordt gepresenteerd. Voor de gemiddelde lezer is het daardoor niet eenvoudig juist dat boek te vinden dat niet al te omvangrijk is maar wel de informatie verschaft waaraan hij behoefte heeft om zich een beeld te kunnen vormen. Bovendien is lang niet iedereen in staat gebruik te maken van de naslagliteratuur die zich gewoonlijk in de vakbibliotheken bevindt. Kortom, er is zeer zeker behoefte aan een handzaam boek dat overzichtelijk gerangschikte gegevens bevat over de krijgsmachten van verschillende

▷ van niet-NAVO-landen mogelijk te maken, dient deze informele organisatie geen formele banden met de NAVO-organisatie te onderhouden.

Het besproken rapport geeft een goed overzicht van de huidige politieke problematieken in en tussen de Westerse landen en in engere zin die van het Atlantisch Bondgenootschap. Het is met name door de korte, zakelijke stijl en de beperkte omvang de moeite van het lezen zeker waard.

Western security: What has changed? What should be done? Roy. Inst. Int. Affairs, Londen (1981).

J. C. KOSTERS, Ikol inf

naties, en dat zo de lezer in staat stelt in korte tijd een globale vergelijking te maken tussen de militaire kracht van die landen.

In die behoefte nu wil dit pas verschenen deeltje van Jane's Pocket Books voorzien. De schrijver, Colonel Weeks, heeft zijn sporen op het gebied van de militaire publicistiek al ruimschoots verdiend; wie regelmatig kennis neemt van de Engelstalige vakliteratuur zal ongetwijfeld van zijn deskundigheid op de hoogte zijn, zoals die blijkt uit verscheidene artikelen van zijn hand. Ook ditmaal doet hij zijn reputatie gestand. *Armies of the world* geeft van alle krijgsmachten ter wereld de essentiële gegevens: sterkte, duur van de dienstplicht, korte geschiedenis, globale organisatie, voornaamste uitrusting en bewapening, eventuele bijzonderheden. Zo merkt Weeks bijvoorbeeld ten aanzien van het door Libië gevoerde materieel op dat het land uit verschillende bronnen heeft geïmporteerd, al naar gelang van zijn politieke koers van het gegeven moment: „As a result, the army must be a nightmare to supply and service”.

De schrijver verdient waardering voor het bijeenbrengen en presenteren van deze beknopte informatie, die geheel aan het doel beantwoordt, namelijk een globaal inzicht te verschaffen waarop desgewenst een dieper gaande studie uit andere, uitgebreidere bronnen zal kunnen volgen. De uitgeefster legt opnieuw eer in met een uitstekende toevoeging aan de reeds eerder in deze reeks verschenen werkjes. De lezer zal er stellig veel genoeg aan kunnen beleven.

W. WALTHUIS